

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології та державного управління**

**Формування політики сталого розвитку в Україні:
національний та регіональний досвід**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 6 курсу, 627 групи

Годнюк Анастасія Анатоліївна

Керівник:

кандидат політичних наук,

доцент Молочко П.О.

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол № _____ від _____ 2023 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Круглашов А.М.

Чернівці – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП

4

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

- 1.1. Формування концепції сталого розвитку
- 1.2. Відображення питань сталого розвитку у законодавстві України
- 1.3. Міжнародні документи щодо сталого розвитку

РОЗДІЛ II. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ (на прикладі країн ЄС)

- 2.1. Стратегія Сталого розвитку Європейського Союзу
- 2.2. Особливості Стратегій Сталого розвитку країн ЄС
- 2.3. Декларація і Глобальні Цілі сталого розвитку до 2030 р.

РОЗДІЛ III. ПЕРЕХІД УКРАЇНИ ДО ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

- 3.1. Адаптація Глобальних цілей сталого розвитку до умов України
- 3.2. Стратегія сталого розвитку України і регіональна політика
- 3.2. Сталий розвиток громад Чернівецької області і реалізація проектів за міжнародної підтримки

ВИСНОВКИ

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

Анотація

Визначено актуальність питань сталого розвитку для України у контексті європейської інтеграції і виконання Угоди про асоціацію з ЄС.

Розглянуто формування концепції сталого розвитку і проаналізовано міжнародне та національне законодавство щодо досягнення Цілей сталого розвитку. Проаналізовано досвід країн ЄС та України у формуванні стратегії сталого розвитку і адаптацію Глобальних цілей до національної і регіональної специфіки. У ході дослідження розглянуто сталий розвиток громад Чернівецької області і реалізацію проектів за міжнародної підтримки.

Ключові слова: сталий розвиток, національна стратегія, цілі сталого розвитку, регіональна політика

Abstract

The relevance of issues of sustainable development for Ukraine in the context of European integration and implementation of the Association Agreement with the EU is determined.

The formation of the concept of sustainable development was considered and the international and national legislation regarding the achievement of the Sustainable Development Goals was analyzed. The experience of EU countries and Ukraine in the formation of sustainable development strategy and the adaptation of the Global Goals to national and regional specifics is analyzed. In the course of the study, the sustainable development of the communities of the Chernivtsi region and the implementation of projects with international support were considered.

Keywords: sustainable development, national strategy, sustainable development goals, regional policy

ВСТУП

Актуальність дослідження. Концепція сталого розвитку сьогодні є основною стратегією всього людства у третьому тисячолітті. Хоча впродовж своєї еволюції вона змінювалася і змінювалися основні акценти у її трактуванні, але найважливіша глобальна мета залишалася, як і розуміння необхідності того, що не можна виходити за межі можливостей екосистеми, бо інакше це загрожує цьому і наступним поколінням. Вона є відповіддю на ті виклики, які постали перед людством у другій половині ХХ століття і вимагали негайного реагування. Це, в першу чергу, антропогенний на природу, порушення балансу екосистеми, загострення екологічної ситуації, що вплинуло на рівень життя населення нашої планети. В її основі пошук балансу між екологічною, соціальною та економічною сферами життя людини і вирішення спільними зусиллями глобальних проблем від яких залежить рівень благополуччя наступного покоління.

Саме тому концепція сталого розвитку є важливою для обговорення на міжнародному рівні, а для формування її цілей та засобів було проведено низку міжнародних самітів, конференцій на рівні ООН. Відповідно до визначення зробленого Комісією ООН, під «сталим розвитком» розуміють «загальну концепцію стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі» [60].

Концепція сталого розвитку відображена у низці міжнародних нормативно-правових документів, зокрема звіту Всесвітньої комісії ООН з навколишнього середовища і розвитку (1987 р.), підсумкових документів конференції ООН з проблем навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992 р.), Декларації Тисячоліття (2000 р.), Йоганнесбурзької декларації зі сталого розвитку (2002 р.), заключного документа конференції ООН Ріо +20 «Майбутнє, якого ми прагнемо» (2012 р.), 17-ти Глобальних цілей сталого розвитку до 2030 р, затверджених на Саміті ООН з питань

сталого розвитку в Нью-Йорку (2015 р.). Отже, сталий розвиток є основою формування політик багатьох країн світу.

Наша держава також офіційно підтримала низку міжнародних рішень щодо сталого розвитку, таких, як «Повістка дня на XXI століття» (Ріо-де-Жанейро, 1992), Декларація Тисячоліття ООН (2000), Йоганнесбурзька декларація та План реалізації рішень Всесвітнього саміту ООН зі сталого розвитку (Йоганнесбург, 2002 рік), «Майбутнє, якого ми прагнемо» (Ріо-де-Жанейро, 2012) та розробила Національну і регіональні стратегії досягнення Цілей Сталого Розвитку.

Метою роботи є аналіз формування політики сталого розвитку в Україні.

Для досягнення поставленої мети поставлені такі завдання:

- проаналізувати теоретико-методологічні підходи до вивчення сталого розвитку;
- охарактеризувати особливості політики сталого розвитку в країнах ЄС;
- дослідити проблеми адаптації Цілей сталого розвитку до українських реалій;
- з'ясувати відмінності у стані реалізації Стратегій сталого розвитку регіонів України;
- окреслити напрями реалізації потенціалу сталого розвитку сільських і гірських місцевостей Чернівецької області.

Об'єктом дослідження виступає політика сталого розвитку в Україні.

Предметом дослідження є досвід реалізації політики сталого розвитку на загальнонаціональному та регіональному рівні в Україні.

Важливим джерелом для дослідження послужили документи і дослідження міжнародних організацій (ООН, Світового Банку, Римського клубу), міжнародні угоди, українське законодавство та документи місцевих органів влади, аналітичні звіти та статистичні дані, публікації мас-медіа.

Для досягнення мети дослідження та реалізації поставлених було використано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема: логічного узагальнення, методи синтезу, аналізу, індукції та дедукції, структурно-функціональний. Метод порівнянь використано для виокремлення класифікації факторів впливу на різні регіони України. Також застосовано системний підхід, метод прогнозування, порівняльний і абстрактно-логічний методи – для теоретичних узагальнень і формування висновків щодо забезпечення досягнення Цілей сталого розвитку в Україні. Для оцінювання сталого розвитку територій використовувалися такі індикатори: якість життя та безпека життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вивчення теоретичних й практичних проблем сталого розвитку зробили такі зарубіжні науковці як І. Гуйт, А. Девід, Г. Дейлі, Т. Здан, П. Лоун, І. Розс, І. Серфгеліно, П. Харді, Ф. Хірш, А. Шеллер та ін.

Серед досліджень українських науковців особливої уваги заслуговують наукові статті присвячені сталому розвитку регіонів України Бурик, О. Захарченка, Л. Мельника, Ю.Лопатинського, М.Лендел та інших.

Втім, перспективи досягнення прогресивного потенціалу «цілей сталого розвитку» українські науковці оцінюють по-різному. Так, Г. Клешня зазначає, що прагнення врегулювати індустріальний розвиток, зменшити нераціональну експлуатацію природних ресурсів і, разом з тим, вирішити низку соціальних питань безумовно має позитивне спрямування. Аде, на її думку саме зараз відбувається «безпрецедентне споживацьке ставлення до країн «напівпериферії» та «периферії», а також навколишнього середовища, з боку країн «ядра» – носіїв знань, технологій, лідерів економічного розвитку та споживання ресурсів» [13]. На її думку, не дивлячись на напружену інтелектуальну роботу кращих вчених світу і діяльність різних міжнародних інституцій до регулювання глобальних процесів, ситуація все ж таки продовжує погіршуватися.

К. Пастух аналізує роль публічного управління та адміністрування в забезпеченні сталого розвитку територій. До основних проблем публічного управління та адміністрування в Україні в забезпеченні сталого розвитку територій вона відносить: недосконалість наявної нормативно-правової бази, організаційного забезпечення, відсутність системності у формуванні та реалізації програмних документів; недосконалість системи надання публічних послуг; несвоєчасне реагування органів публічної влади та управління на соціально-економічні й екологічні проблеми; недосконалість проведення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування [23].

Також вплив управлінських мереж на сталий розвиток регіонів досліджують В. Дзюндзюк В., Жидков К. [9, 10]. Науковці зазначають, що для сталого розвитку необхідно «досягнення координації між рівнями та секторами управління, а також через взаємодію публічного та приватного секторів, тобто через створення місцевих управлінських мереж». При цьому вони відзначають наступні проблеми: «по-перше, асиметричний розподіл влади та взаємозалежності; по-друге, асиметричний розподіл інтересів»[9].

Я. Жовнірчик і О. Дурман аналізують як громади можуть передбачити в своїх стратегіях сталий розвиток своїх територій та досягнення Цілей сталого розвитку ООН на місцевому [9].

Наукова новизна одержаних результатів полягає у узагальненні теоретико-методологічних засад щодо політики України щодо Цілей сталого розвитку і аналізу її забезпечення на загальнодержавному і регіональному рівні.

Магістерська робота складається з анотації, 4 розділів, висновків і списку використаних джерел.

РОЗДІЛ І.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1. Формування концепції сталого розвитку

Тривале людське втручання у навколишнє середовище викликало глобальні виклики та проблеми вирішення яких є нагальним та залежить від людства в цілому. Концепція сталого розвитку є відповіддю на ці виклики, так як в її основу покладено пошук балансу між екологією, соціальною та економічною сферами життя суспільства, а її актуальність зумовлена усвідомленням того, що від розв'язання цих проблем залежить життя наступного покоління.

Так, Л. О. Зайцева виділяє наступні періоди у розвитку концепції сталого розвитку:

- **Початковий етап** (1968-1972 рр.) – активна екологізація науки в наслідок перенаселення, надвиробництва, екологічної катастрофи;
- **Політичний етап** (1972-1992 рр.) — популяризація концепції і формування міжнародних інститутів взаємодії;
- **Сучасний етап соціально-економічних проблем** (з 1992 р. до теперішнього часу) – концепція стійкого розвитку визнана ООН, провідними політиками, науковцями перетворилась в стандарт мислення, стала поштовхом для розвитку інших концепцій [11].

Вважається, що вперше термін «стійкий розвиток» прозвучав на засіданні Римського клубу 1972 р. у доповіді з теми «Межі зростання», яку готували науковці на чолі з Д. Медоус. «Ми шукаємо формування моделі, що становить світову систему, яка є стійкою без раптового і неконтрольованого розпаду і здатна до задоволення основних матеріальних потреб усього населення» [61].

Зазначимо, що діяльність Римського клубу розпочалася у 1968 р. і саме документи та дослідження на його замовлення стали поштовхом як для

концепції сталого розвитку, так і для теорії глобалістики. Так, у 1970 р. Дж. Форрестер розробляє модель «Світ-1» та інші динамічні моделі. Цей проект, а також проекти «Світ-2», «Світ-3», доповіді Д. Медоуза, Дж. Рандерса і У. Біренса «Межі зростання», М. Месаровича та Е. Пестеля «Людство на роздоріжжі», групи Я. Тінберген «Перебудова міжнародного порядку» та інші заклали основи глобалістики даного періоду. Іншим важливим чинником, що вплинув на становлення глобалістики як науки, стало усвідомлення необхідності екологічного мислення для виживання всього людства [3].

У 70-х роках Дж. Форрестером розробив перші глобальні моделі («Світ-1» і «Світ-2»). Ці моделі імітували світові процеси, з урахуванням чинників підтримки економічного зростання і збільшення чисельності населення. Також запропонована концепція «нульового зростання», коли стійкий розвиток звівся тільки до простого відтворення і збереження досягнутих позицій.

У червні 1972 р. відбулася Стокгольмська конференція ООН, де прийнято Декларацію, у якій системно аналізувалися світові проблеми і сформульовані принципи, згідно з якими економічні чинники мають вирішальне значення для забезпечення стійкого розвитку [64].

М. Месарович і Е. Пестел у «Людство на роздоріжжі» (1974 р.) запропонували концепцію «органічного зростання» (погодженого розвитку різних частин глобальної системи) [3].

Найбільшу популярність ідеї необхідності сталого розвитку отримали після доповіді керівниці Всесвітньої комісії з навколишнього середовища та розвитку ООН Гру Гарлем Брундтланд. Саме вона вперше сформулювала базове поняття сталого розвитку, як розвитку, «що задовольняє потреби теперішнього часу, проте не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби» [17].

З моменту виходу цієї доповіді термін «сталий розвиток» зазнав змін. Так, швейцарська робоча група «Проекту моніторингу сталого розвитку» уточнила визначення Комісії Брундтланд і запропонувала наступне визначення: «Сталий розвиток означає забезпечення гідних умов життя щодо

прав людини, створення й підтримки широкого вибору для вільного визначення життєвих планів. Принцип справедливості між нинішніми й майбутніми поколіннями повинен формуватися, враховуючи використання екологічних, економічних і соціальних ресурсів. Реалізація цих потреб на практиці зумовлює комплексний захист біологічного різноманіття екосистем, видів і генетичного різноманіття, які є основою життя»[18] .

Відповідно до визначення Комісії ООН, під «sustainable development» розуміють «загальну концепцію стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі»[66].

Більшість науковців «сталий розвиток» (англ. – sustainable development) розуміє як процес, що характеризується постійністю, неперервністю змін. У той же час. в поєднанні з англійським «development», що перекладається як розвиток, еволюція, розширення, зростання, покращення, вдосконалення слово «sustainable», яке складається з двох частин – «sustain» (підтримувати, витримувати) та «able» (той, що має здатність), утворює словосполучення, що по різному трактується в наукових колах. Так, А. Вергун і І. Тарасенко зазначають, що поняття «сталий розвиток») має велику кількість тлумачень, але жодне з них не стало загальноживаним [3].

Дослідниця Л. О. Зайцева зазначає, що з огляду на відмінності в сприйнятті соціально-економічних процесів, у різних країнах використовуються різні варіанти розуміння «sustainable development». Так, зазначає вона, у Німеччині дана концепція сприймається, як «nachhaltige Entwicklung», що означає тривалий, але результативний (завершений) розвиток, а у Франції – «développement soutenable». І «développement durable», що означає довготривалий розвиток. У Польщі вживається термін «zrównoważony rozwój», який означає тривалий розвиток, який заснований на рівновазі. Для Іспанії – «desarrollo sostenible» - міцний розвиток. Тому на її думку, для вітчизняних науковців є важливим питанням пошук максимально коректного відповідника поняттю «sustainable development» [11].

Концепція сталого розвитку складається з трьох складових, які є її основою:

- екологічна (збереження довкілля);
- економічна (зростання);
- соціальна (справедливий розподіл) [3].

У дослідженні Світового банку (1994 р.) наведено модель основного капіталу з базовою ідеєю, суть якої полягає в такій тезі: «якщо ми житимемо тільки за рахунок відсотків, а не капіталу, база процвітання буде підтримана, але якщо ми будемо використовувати сам капітал, то наші засоби існування будуть у небезпеці в майбутньому. Визначення екологічного капіталу для процесу планування охоплює біорозмаїття, ландшафти, мінеральні ресурси, чисте повітря та воду. Людський і соціальний капітали прирівнюються до охорони здоров'я, соціального забезпечення, соціальної згуртованості, свободи, справедливості, рівності можливостей та миру» [26].

Це можна передати наступним рівнянням

$$\langle \mathbf{КСР} = \mathbf{КНС} + \mathbf{ОКЕ} + \mathbf{ОКС},$$

де **КСР** – основний капітал сталого розвитку;

КНС – основний капітал навколишнього середовища;

ОКЕ – основний капітал економіки;

ОКС – основний капітал суспільства» [3].

Але рівняння має слабе місце, яке критикують економісти, бо передбачає, що одну форму капіталу можна замінити іншою: основний капітал сталого розвитку може зрости, якщо основний капітал економіки зростатиме більше, ніж основний капітал навколишнього середовища спадатиме. Вені-економісти наголошують, що основний капітал навколишнього середовища повинен треба зберегти для забезпечення стабільності. Так, Ф. Хірш вважає, що соціальний капітал необхідно буде відновлювати, якщо він буде знижуватися.

Рис. 1.1. Фактори ризику для стійкого розвитку

Наступний підхід відомий як «призма сталого розвитку» і має вже «4 складники:

- економічний вимір (штучний капітал);
- екологічний вимір (природний капітал);
- соціальний вимір (людський капітал);
- інституційний вимір (соціальний капітал)» [1].

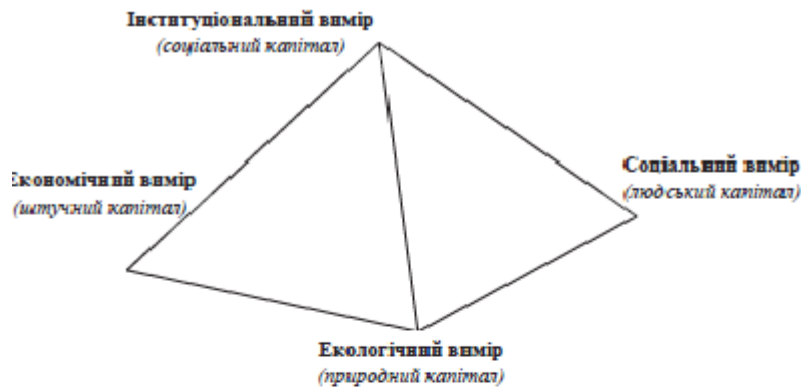

Рис. 2. Призма сталого розвитку

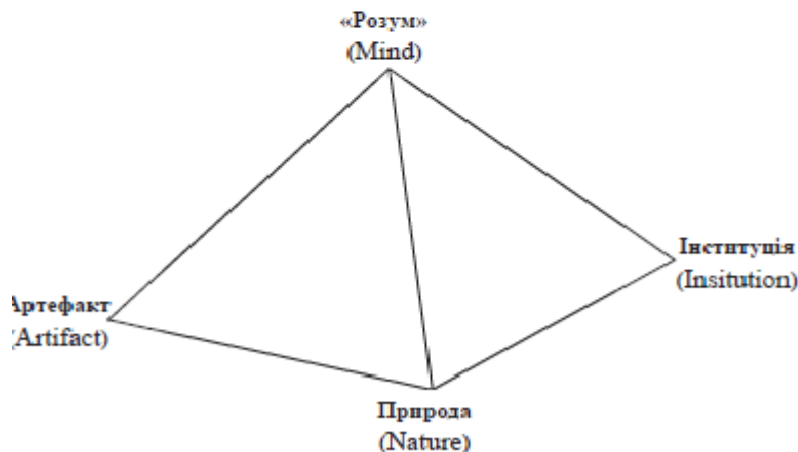

Рис. 3. MAIN призма сталого розвитку

Для визначення кожного виміру призми сталого розвитку використовують індикатори для визначення впливу одного зі складників на загальне бачення сталого розвитку.

Інший дослідник Дж. Кайн використовує у своїй моделі сталого розвитку наступні терміни «розум» (англ. – Mind), «артефакт» (англ. – Artifact), «інституція» (англ. – Insitution) та «природа» (англ. – Nature). Він вважає, що «екологічний вимір або природа охоплює весь природний капітал, що включає невідновлювані та відновлювані ресурси. Економічний вимір або артефакт включає матеріальні цінності (будівлі, дороги та ін). Соціальний вимір або «розум» - це світогляд, знання та досвід. Інституційний вимір - це організація суспільства і між людські взаємини» [1].

Відповідно до «призми сталого розвитку», основна увага має бути поступовому та збалансованому зростанню всіх складових і тільки так можна досягти сталого розвитку. Цей підхід критикують через те, що не приділено

уваги природному капіталу, так як довкілля є важливою передумовою для благополуччя кожного.

У наступних дослідженнях пропонується три основні складові сталого розвитку (суспільство, економіку та навколишнє середовище) замінити схемою «яйце сталого розвитку». «Яйце сталого розвитку» це схема, де відносини між людьми й екосистемою зображені як одне коло в іншому, де в центрі знаходяться люди, а соціальний та економічний розвиток може існувати лише тоді, коли навколишнє середовище має необхідні ресурси (корисні копалини, рекреаційні можливості та ін.). Відповідно прихильники цієї концепції розглядають екосистему як систему вищої ієрархії, за межі якої вихід не можливий. Втім, ця концепція не показує прямої залежності між добробутом людини та станом екосистеми і не враховує вплив інших факторів.

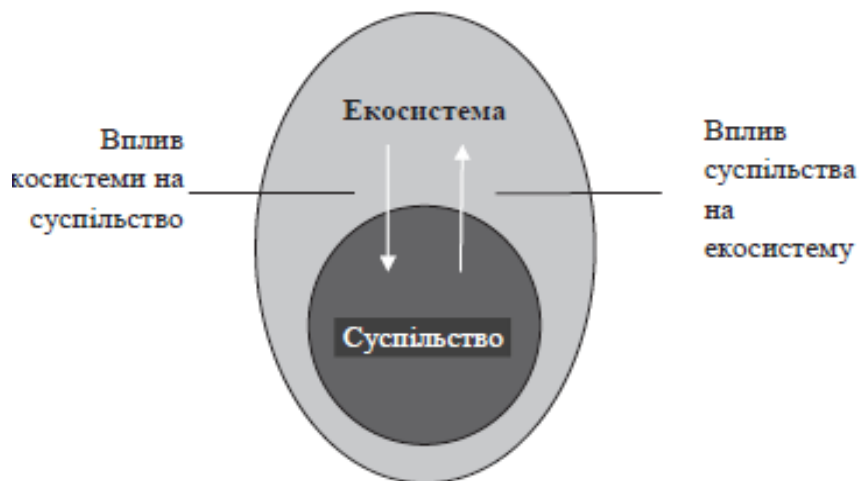

Рис. 4. Схема «яйце сталого розвитку»

Люди знаходяться в екосистемі, а соціальний та економічний розвиток можливий лише тоді, коли навколишнє середовище має всі ресурси, а отже, як зазначає О. Буринська, «екосистема є системою вищої ієрархії, за межі якої людство вийти не може» [1].

Отже, концепція сталого розвитку розвивається еволюційним шляхом і можна виокремити три етапи: зародження, популяризації концепції і етап її

удосконалення. Концепція сталого розвитку продовжує змінюватися і вдосконалюватися, а сучасні її дослідники вийшли за межі початкових трьох складників, додаючи інші і важливою складовою концепції сталого розвитку на сучасному етапі стала інституційна складова.

1.2. Міжнародні документи щодо сталого розвитку

Першою важливою подією в історії становлення концепції збалансованого розвитку стала Конференція ООН з проблем навколишнього середовища (Стокгольм, 1972 р.) Саме на цій конференції до міжнародного порядку денного вперше включено питання про взаємозв'язок між економічним розвитком і погіршенням стану навколишнього середовища. За підсумками конференції було прийнято «Декларацію Конференції ООН з проблем навколишнього середовища», яка містила 26 принципів і план дій з 109 пунктів. Тут вперше було наведено перелік законів з природоохоронної діяльності на державному та міжурядовому рівнях. Конференція в Стокгольмі поклала початок розвитку природоохоронної політики на державному рівні, а також природоохоронного руху у глобальному масштабі [70].

У грудні 1972 р. створена Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП, або United Nations Environmental Program UNEP), яка залишається й сьогодні провідною установою у світі з проблем навколишнього середовища і має представництво в Україні.

У жовтні 1982 р. на засіданні Генеральної асамблеї ООН було прийнято «Всесвітню Хартію природи», де проголошено низку принципів збереження природи, відповідно до яких будь-яка діяльність людини, що впливає на природу, має бути керованою і оціненою. У першому з принципів Хартії сказано: «Природу необхідно поважати і не порушувати її основні процеси» [67].

У 1983 р. ГА ООН створила Міжнародну комісію з навколишнього середовища і розвитку (МКНСР), або World Commission on Environment and Development (WCED). Головою Комісії стає прем'єр-міністр Норвегії Гру Харлем Брундтланд. До завдань Комісії входило розроблення основних

принципів, показників збалансованого розвитку, а також глобальної еколого-економічної програми дій.

У 1987 р. за результатами роботи Комісії Г. Х. Брундтланд опублікована доповідь «Наше спільне майбутнє», де й була представлена нова концепція збалансованого розвитку, як альтернатива розвитку, який ґрунтується на необмеженому економічному піднесенні. У доповіді «Наше спільне майбутнє» вперше визначено поняття «збалансованого розвитку, як розвитку, за якого нинішні покоління задовольняють свої потреби, при цьому не ставлячи під загрозу можливість задовольняти потреби майбутніх поколінь» [63].

Друга Конференцію ООН з питань природного середовища та розвитку «Саміт Землі» відбулася у 1992 р. у Ріо-де-Жанейро (Бразилія). Тут прийнято п'ять підсумкових документів.

Серед них особливе значення мають: «Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку» і «Конвенція з біологічного різноманіття» [15]. Її мета – «збереження та відновлення біологічного різноманіття, його сталого використання, в тому числі і шляхом справедливого розподілу отриманих від цього вигоди» [15]. Завдяки втручанню людини, руйнуванню екосистем, темпи вимирання окремих видів живих організмів сьогодні у сотні чи навіть тисячі разів перевищують ті, які є нормою. Втрата біорізноманіття збіднює всю планету, супроводжує деградацію екосистем і може мати негативний вплив на сільськогосподарське виробництво та на економіку цілих регіонів, а також на сільське населення, яке використовує не тільки культивовані культури, але й дикі. Якість функціонування екосистем також має важливе значення для заходів з пом'якшення клімату. Видове різноманіття стало важливим стимулом для розвитку туристичної галузі у багатьох регіонах світу. Отже, є безпосередній зв'язок між збереженням різноманіття видів та забезпечення економічного розвитку і соціальної захищеності населення.

Саме на Конференції в Ріо-де-Жанейро прийнято «Порядок денний на XXI століття» (Agenda 21), де кожній державі рекомендовано розробити

національну стратегію збалансованого розвитку з урахуванням необхідних природоохоронних заходів [58].

Отже, найважливішими документами у сфері сталого розвитку є : «Порядок денний на XXI століття», «Рамкова конвенція ООН щодо змін клімату», «Конвенція щодо збереження біологічного різноманіття», «Декларація щодо напрямку розвитку, охорони та використання лісів» [15, 25, 57, 58, 55].

Декларація Ріо-де-Жанейро щодо навколишнього середовища та розвитку складається з 27 принципів, які спрямовані на визначення нового, справедливого, глобального партнерства завдяки створенню інших рівнів співробітництва між державами, ключовими секторами суспільства та громадянами. Ця декларація і сьогодні залишається ключовим документом у галузі природоохоронної діяльності та впровадження збалансованого розвитку. «Декларація з навколишнього середовища та розвитку» визначає права і обов'язки держав світу у межах концепції сталого розвитку

Основні принципи Декларації

- «в центрі уваги розвитку – люди, які мають право на здорове та якісне життя у гармонії з природою;
- право на розвиток має бути реалізоване таким чином, щоб задовольняти потреби в розвитку і зберігати довкілля для нинішніх і наступних поколінь;
- охорона довкілля має стати невід'ємною частиною процесу розвитку і не може розглядатися окремо від нього;
- всі держави й народи мають співпрацювати для ліквідації бідності і злиднів;
- обмеження і відмова від тих моделей виробництва, які не відповідають сталому розвитку;
- проведення відповідної демографічної політики [58];

«Порядок денний на XXI століття» (Agenda 21) рекомендує кожній країні розробити національну стратегію збалансованого розвитку з

урахуванням необхідних природоохоронних заходів [51]. Також варто згадати про зустріч на вищому рівні (спеціальна сесія ГА ООН) «Планета Земля» + 5 була присвячена огляду та оцінці реалізації Порядку денного на XXI століття. Мова йде про дві основні події, які відбулися у рамках спеціальної сесії Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй «Ріо+5»:

– «Ріо+5» Форум – 13–19 березня 1997 р. (Ріо-де-Жанейро, Бразилія). Цей Форум дав багатьом неурядовим організаціям можливість обговорити й вирішити, як питання впровадження збалансованого розвитку втілити з порядку денного у конкретні дії.

– П'ята сесія Комісії ООН зі збалансованого розвитку (7–25 квітня 1997 р.) На цій зустрічі відбулися переговори керівників урядів щодо документів, які були прийняті під час Зустрічі на вищому рівні «Планета Земля» («Ріо+5»)[57].

Текст підсумкового документа був погоджений на спеціальній сесії та містив висновок, який наголошував, що «глобальний стан навколишнього середовища продовжує погіршуватися ... і серйозні екологічні проблеми, як і раніше, глибоко вбудовані в соціально-економічну структуру країн в усіх регіонах». Також було зазначено, що брати участь у розробленні та впровадженні стратегії збалансованого розвитку мають усі сектори суспільства. Сесія зобов'язала всі країни сформулювати і розробити до 2002 року національні стратегії збалансованого розвитку, що відображатимуть внесок і обов'язки всіх заінтересованих сторін.

У 2015 р., під час ювілейної 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН (Нью-Йорк, США) відбувся Саміт зі сталого розвитку. Основні теми для обговорення – Порядок денний «Період після 2015 року» і документ «Цілі сталого розвитку» [65].

Основні елементи Порядку денного: гідність, люди, процвітання, планета, справедливість і партнерство. Було визначено п'ять рушійних елементів: універсальність, інтеграція, права людини, рівність та розвиток. Новий Порядок денний передбачає до 2030 р. викоринити злиденність і

повсюдно сприяти економічному процвітанню, соціальному розвитку, охороні довкілля. Комплексні, взаємопов'язані і неподільні 17 цілей сталого розвитку є цілями людства і демонструють всесвітній характер. Цілі та 169 проміжних завдань націлені на усунення основних системних перешкод на шляху до сталого розвитку, у тому числі нерівності, нестійкого споживання і виробництва, відсутності належної інфраструктури та гідної роботи [65].

Підсумкові документи: декларація, цілі сталого розвитку і цільові завдання, засоби здійснення та глобальне партнерство з метою сталого розвитку, наступні заходи та огляд здійснення.

У документи «Майбутнє, якого ми прагнемо», в якому була підтверджена прихильність меті, прийнятій на Всесвітньому саміті зі збалансованого розвитку у 2002 році: курсу на збалансований розвиток і забезпечення побудови економічно, соціально та екологічно збалансованого майбутнього для нашої планети, для нинішнього і майбутніх поколінь [65].

У підсумковому документі йдеться про розвиток «зеленої» економіки в контексті збалансованого розвитку і ліквідації бідності та про необхідність формування інституційних рамок такого розвитку. У документі підтверджується необхідність подальшого просування ідеї збалансованого розвитку на всіх рівнях та інтеграції його економічної, соціальної та екологічної складових і врахування їхнього взаємозв'язку [65].

На Всесвітньому саміті ООН (2002 рік, Йоганнесбург, ПАР) розглянуто десятирічний досвід просування до збалансованого розвитку. За підсумками саміту було прийнято два документи: «Йоганнесбурзька декларація зі збалансованого розвитку» та «План виконання рішень Порядку денного на XXI століття» [60]. Особливий пріоритет був наданий соціальним проблемам збалансованого розвитку: подоланню бідності, розвитку охорони здоров'я, особливо санітарії, забезпеченню чистою питною водою та ін. Значну увагу було приділено проблемі втрати біорізноманіття [60]. На Йоганнесбурзькому саміті також обговорювали нові проблеми, про які не йшлося на Конференції

в Ріо-де-Жанейро, серед яких – торгівля, глобалізація та фінансування збалансованого розвитку. Тут прийнято два основні документи:

- Йоганнесбурзька декларація зі збалансованого розвитку
- План виконання рішень з визначенням пріоритетів діяльності [60].

У декларації сформульовано основні завдання для досягнення збалансованого розвитку:

«подолання бідності;

зміна моделей споживання;

охорона і раціональне використання природної ресурсної бази» [60].

У Йоганнесбурзькій декларації зі сталого розвитку (2002 р.) йдеться про основні завдання для досягнення сталого розвитку: подолання бідності, зміна моделей споживання, охорона і раціональне використання природної ресурсної бази. Декларація підтвердила зобов'язання урядів приділяти особливу і першочергову увагу вирішенню глобальних проблем, які створюють загрозу сталому розвитку. У документі визнається той факт, що у світової спільноти є кошти та ресурси для вирішення проблем, пов'язаних із подоланням бідності та забезпеченням сталого розвитку, і будуть ініційовані додаткові заходи для використання цих наявних ресурсів [55].

Уряди підтвердили свою рішучість досягти мети 2020 року щодо «раціонального регулювання хімічних речовин протягом їхнього життєвого циклу і небезпечних відходів, що призведе до мінімізації негативного впливу на здоров'я людини і довкілля, як це викладено в Йоганнесбурзькому «Плані виконання» [55].

У розділі «Охорона здоров'я та народонаселення» уряди визнали, що «зменшення, серед іншого, забруднення повітря, води та хімічного забруднення приводить до позитивного впливу на здоров'я» [55].

У розділі «Сільське господарство» уряди вирішили «збільшити збалансоване сільськогосподарське виробництво» і послалися на необхідність «заохочувати, зміцнювати і підтримувати більш збалансоване сільське господарство» [60].

На Конференції поряд із загальними офіційними документами були проголошені добровільні зобов'язання. Понад 700 добровільних зобов'язань з боку груп громадянського суспільства, ділових кіл, уряду, університетів та інших учасників були оприлюднені на головній сторінці сайту «Ріо+20». Зокрема, Україну у розділі «Екологізація Освіти» Добровільних зобов'язань Конференції ООН зі збалансованого розвитку «Ріо+20» представляють Всеукраїнська екологічна ліга, Міжнародний інститут «Асоціація регіональних екологічних проблем» та Інститут екологічної економіки Гунда (США) [60].

Отже, ідеї сталого розвитку проголошено на «Міжнародній конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку» у головному документі Конференції «Порядку денному на XXI століття» («Agenda 21») [58].

Документи «Програма дій» і «Порядок денний на XXI століття» (Agenda 21) (2002) регламентує основну мету діяльності усіх країн-учасниць- це «просування шляхом сталого розвитку суспільства, за якого задовольняються потреби сучасності без загрози майбутнім поколінням задовольняти свої потреби». На сьогодні документом, що визначає комплексний підхід до проблем довкілля та розвитку на основі глобального партнерства Порядок денний на XXI століття», який має 115 напрямків. «Порядок денний на XXI століття» складається з 4 розділів та 40 глав [58]. Перший розділ присвячено економічним та соціальним проблемам людства. Другий розділ відображає напрямки збереження та раціонального використання ресурсів для розвитку. Третій розділ показує необхідність посилення ролі та значення великих суспільних груп населення: жінок, комерційних структур, профспілок, фермерів, дітей та молоді, представників корінного населення, науковців, органів місцевої влади й недержавних організацій у досягненні цілей сталого розвитку суспільства. Четвертий розділ висвітлює способи та методи реалізації Концепції сталого розвитку.

У Цілях розвитку тисячоліття (2000) –визначено 8 основних цілей:

- «Викорінення крайнього зубожіння та голоду

- Надання всім жителям планети початкової освіти
- Забезпечення гендерної рівності та розширення прав жінок
- Зменшення дитячої смертності
- Покращення охорони здоров'я матерів
- Боротьба з ВІЛ/СНІДом, малярією та іншими захворюваннями
- Забезпечення екологічної стійкості
- Формування глобального партнерства в цілях розвитку» [58].

Також варто згадати документи, що стуються розвитку освіти: Загальні міжнародні документи зі сталого розвитку, які містять окремі положення про освіту для сталого розвитку: - «Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй» (2002 р.), «Порядок денний на XXI століття», (1992 р.), Доповідь регіональної наради міністрів ЄЕК ООН з підготовки до Всесвітнього саміту зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі, 2001 р., ЕСЕ/АС 22/2001/2) - Шоста програма дій у галузі навколишнього середовища Європейського союзу, 2001 – 2010 роки, 2001 р. Спеціальні міжнародні документи з питань освіти для сталого розвитку: «Порядок денний на XXI століття в галузі освіти з метою сталого розвитку в регіоні Балтійського моря» (Прийнята на нараді міністрів освіти країн регіону Балтійського моря, Стокгольм, Швеція, 2002 р.), Дакарські рамки дій «Освіта для всіх: виконання наших загальних зобов'язань» (Текст, прийнятий Всесвітнім форумом з освіти, Дакар, Сенегал, 2000 р.), Заява міністрів охорони навколишнього природного середовища країн ЄЕК ООН про освіту з метою сталого розвитку (Київ, Україна, 2003 р.).

Отже, сталий розвиток – це всеосяжна концепція, в центрі якої знаходиться людина, це основа для вирішення ключових глобальних проблем, наприклад, бідності та голоду, здоров'я людини, нерівності, безробіття, зміни клімату, втрати біо-різноманітності, водопостачання та санітарії, енергетики, освіти, урбанізації та інших. Отже, низка міжнародних конвенцій та інших документів є досить важливими для майбутнього планети, але лише за умови,

що в усіх країнах існуватимуть власні національні програми переходу до сталого розвитку.

1.3. Відображення питань сталого розвитку у законодавстві

України

Україна задекларувала своє бажання перейти на шлях ЗР на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро у 1992, підписавши Декларацію Ріо і Програму дій Порядок денний на 21 століття. Але й досі відсутні основні стратегічні документи сталого розвитку. Важливими завданнями у зв'язку з цим стали розроблення і впровадження Національної та регіональних стратегій, Національного плану дій з охорони навколишнього середовища, а також проведення експертизи чинного законодавства щодо його відповідності принципам ЗР з метою створення адекватного правового поля; здійснення інституційної модернізації системи державного управління у сфері охорони довкілля, зокрема створення Національної агенції зі сталого розвитку; розроблення та впровадження системи індикаторів.

Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь [36]. Відносини у галузі охорони навколишнього природного середовища в Україні регулюються цим Законом, а також земельним, водним, лісовим законодавством, законодавством про надра, про охорону атмосферного повітря, про охорону і використання рослинного і тваринного світу та іншим спеціальним законодавством. Область впливу закону - охорона навколишнього природного середовища, екологічна безпека, освіта в галузі охорони навколишнього природного середовища [36].

Закон України «Про охорону атмосферного повітря» спрямований на збереження та відновлення природного стану атмосферного повітря, створення сприятливих умов для життєдіяльності, забезпечення екологічної безпеки та запобігання шкідливому впливу атмосферного повітря на здоров'я

людей та навколишнє природне середовище. Він визначає правові і організаційні основи та екологічні вимоги в галузі охорони атмосферного повітря [40].

Закон України «Про відходи» регулює відносини, пов'язані з утворенням, збиранням і заготівлею, перевезенням, зберіганням, обробленням (переробленням), утилізацією, видаленням, знешкодженням та захороненням відходів, що утворюються в Україні, перевозяться через її територію, вивозяться з неї, а також з перевезенням, обробленням та утилізацією відходів, що ввозяться в Україну як вторинна сировина [28].

Особливості регулювання відносин щодо «поводження з невлонюваними газоподібними речовинами, що викидаються безпосередньо у повітря, речовинами, що скидаються із стічними водами у водні об'єкти (крім тих, які акумулюються і підлягають вивезенню у спеціально відведені місця складування), радіоактивними відходами і речовинами, забрудненими ними, розкритими породами гірничодобувних підприємств, які за технологією зворотного відвалоутворення використовуються для закладення виробленого простору, металобрухтом, включаючи побічні продукти від виробництва та обробки чорних і кольорових металів та їх сплавів (шлаки, шлами та інше), а також вторинними матеріальними чи енергетичними ресурсами та ін.» [28].

Основними принципами державної політики у сфері поводження з відходами є «пріоритетний захист навколишнього природного середовища та здоров'я людини від негативного впливу відходів, забезпечення ощадливого використання матеріально-сировинних та енергетичних ресурсів, науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства щодо утворення та використання відходів з метою забезпечення його сталого розвитку» [28]. Область впливу Закону – «промислове виробництво; - утилізація відходів; - екологічна безпека; - більш чисте виробництво. У Законі прописані взаємовідносини та рівні компетенції між центральними органами виконавчої влади, Верховною Радою, місцевими

радами та приватними підприємствами щодо створення, переробки та утилізації відходів» [28].

Закон України «Про поводження з радіоактивними відходами» спрямований «на забезпечення захисту людини та навколишнього природного середовища від шкідливого впливу радіоактивних відходів на сучасному етапі та в майбутньому» [37]. Основними принципами державної політики у цій сфері є захист життя та здоров'я персоналу, населення та навколишнього природного середовища від впливу радіоактивних відходів згідно з державними нормами радіаційної безпеки та ін.

Закон України «Про енергозбереження» регулює відносин між господарськими суб'єктами, державою, юридичними та фізичними особами у сфері енергозбереження, пов'язаної з видобуванням, переробкою, транспортуванням, зберіганням, виробленням та використанням паливно-енергетичних ресурсів і направлений на енергоефективність та енергозбереження [31].

Закон України «Про альтернативні джерела енергії» визначає організаційно-правові засади використання альтернативних джерел енергії та сприяння розширенню їх використання у паливно-енергетичному комплексі [27]. Державне регулювання у сфері альтернативних джерел енергії здійснює КМУ чи спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади визначений законодавством. Верховна Рада України визначає основні напрями державної політики у сфері альтернативних джерел енергії, а Кабінет Міністрів України та інші органи виконавчої влади її реалізують [27].

Закон України «Про державні цільові програми» визначає принципи розроблення державних цільових програм і сприяння реалізації державної політики на напрямках розвитку держави, окремих галузей економіки та адміністративно-територіальних одиниць. Закон визначає основні етапи розроблення та виконання державної цільової програми [30].

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку науково-

технічної сфери. Закон визначає, що «суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності є: вчені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники, а також наукові установи, наукові організації, вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації, громадські організації у науковій та науково-технічній діяльності» [34].

«Лісовий кодекс України» регулює лісові відносини, їх ефективну охорону, захисту та їх раціональне використання та відтворення. У Кодексі здійснено розподіл повноважень у системі водокористування між центральними органами виконавчої влади, ВРУ та місцевими радами [18].

«Земельний кодекс України» регулює земельні відносини, що виникають при використанні надр, лісів, вод, а також рослинного і тваринного світу, атмосферного повітря і забезпечує права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави [12].

«Господарський кодекс України» встановлює правові основи господарської діяльності (господарювання), яка базується на різноманітності суб'єктів господарювання різних форм власності, забезпечує зростання ділової активності суб'єктів господарювання, розвиток підприємництва і на цій основі підвищення ефективності суспільного виробництва, його соціальну спрямованість відповідно [5].

Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» визначає організаційні та правові основи захисту громадян та об'єктів виробничого і соціального призначення, довкілля від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру [33].

70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН (вересень 2015 р.) пройшов Саміт ООН зі сталого розвитку та прийнято «Порядок денний розвитку після 2015 р.», де затверджено нові орієнтири глобального розвитку. У документі саміту «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» визначено 17 Цілей Сталого Розвитку (ЦСР) та 169 завдань. Україна також приєдналася до цього глобального процесу і започатковано процес

адаптації Цілей сталого розвитку для нашої країни [54]. Кожну глобальну ціль було розглянуто і враховано специфіку національного і регіонального розвитку.

Впродовж 2016 р. в Україні проводилися національні і регіональні консультації з адаптації ЦСР. За їх результатами, отримано висновок, що національні ЦСР слугуватимуть основою для інтеграції зусиль, спрямованих на забезпечення економічного зростання, соціальної справедливості та раціонального природокористування. До процесу визначення національних ЦСР було залучено 800 фахівців за напрямками ЦСР, а також урядовці, науковці, експерти та ін. Зазначалося, що стратегія переходу до ЦСР зумовлена не тільки внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, а також пов'язана з перспективами вступу до ЄС і НАТО.

Таким чином можна вважати, що «Концепція сталого розвитку» має особливе значення для України з огляду на її економічні та екологічні виклики. Україна стикається з рядом проблем, таких як забруднення, знецінення природних ресурсів, енергетична залежність та соціальна нерівність. Впровадження принципів сталого розвитку може допомогти Україні забезпечити економічний зріст, екологічну стабільність та соціальну справедливість. У контексті соціальної сфери та соціальної безпеки сталий розвиток може мати наступні впливи на Україну: 1. Забезпечення якості життя. Сталість розвитку спрямована на покращення якості життя для всіх громадян, незалежно від їх соціального статусу. Це може включати забезпечення доступу до освіти, охорони здоров'я та соціальних послуг. 2. Соціальна справедливість. Принципи сталого розвитку вимагають більшої рівності та соціальної справедливості. Україна повинна активно працювати над зменшенням соціальної нерівності та забезпеченням рівних можливостей для всіх своїх громадян. Це може включати реформування системи оподаткування, розширення соціального захисту та забезпечення рівного доступу до ресурсів.

Сталість розвитку вимагає від країни враховувати потреби майбутніх поколінь. Україна повинна забезпечити, що дії сьогоденного покоління не завдають шкоди наступним поколінням, навпаки, мають створювати основу для їх сталого розвитку та соціальної безпеки.

Метою «Стратегії сталого розвитку» є «впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі» [47]. Для її успішної реалізації визначено наступні «векторами»:

«вектор розвитку - це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. Україна має стати державою з сильною економікою та з передовими інноваціями. Для цього, передусім, необхідно відновити макроекономічну стабільність, забезпечити стійке зростання економіки екологічно невиснажливим способом, створити сприятливі умови для ведення господарської діяльності та прозору податкову систему;

вектор безпеки - це забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності. Україна має стати державою, що здатна захистити свої кордони та забезпечити мир не тільки на своїй території, а й у європейському регіоні. Визначальною основою безпеки має також стати забезпечення чесного і неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Особливу увагу потрібно приділити безпеці життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної медицини, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля і доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів;

вектор відповідальності - це забезпечення гарантій, що кожен громадянин, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак, матиме доступ до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному

та приватному секторах. Територіальні громади самостійно вирішуватимуть питання місцевого значення, свого добробуту і нести відповідальність за розвиток всієї країни;

вектор гордості - це забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт. Україна повинна зайняти гідне місце серед провідних держав світу, створити належні умови життя і праці для виховання власних талантів, а також залучення найкращих світових спеціалістів різних галузей [47].

В Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.» наголошується на підтримці нашою державою Глобальних цілей сталого розвитку до 2030 р. та їх адаптацію з урахуванням специфіки розвитку України. Отже Україна забезпечуватиме дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 р., а саме:

- 1) «подолання бідності;
- 2) подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства;
- 3) забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці;
- 4) забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх;
- 5) забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат;
- 6) забезпечення доступності та сталого управління водними ресурсами та санітарією;
- 7) забезпечення доступу до недорогих, надійних, стійких і сучасних джерел енергії для всіх;
- 8) сприяння поступальному, всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх;
- 9) створення стійкої інфраструктури, сприяння всеохоплюючій і сталій індустріалізації та інноваціям;

- 10) скорочення нерівності;
- 11) забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів;
- 12) забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва;
- 13) вжиття невідкладних заходів щодо боротьби зі зміною клімату та її наслідками;
- 14) збереження та раціональне використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку;
- 15) захист та відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення і повернення назад (розвертання) процесу деградації земель та зупинка процесу втрати біорізноманіття;
- 16) сприяння побудові мирлюбного і відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях;
- 17) зміцнення засобів здійснення й активізація роботи в рамках глобального партнерства в інтересах сталого розвитку» [48].

Визначення ЦСР України на період до 2030 р. стало орієнтирами для розроблення нових проектів і програмних документів, проектів нормативно-правових актів з метою забезпечення збалансованості економічного, соціального та екологічного вимірів сталого розвитку України та створення дієвої системи моніторингу і оприлюднення щорічних результатів[48].

У грудні 2020 р. прийнято Закон України «Про приєднання до Протоколу про сталий розвиток сільського господарства та сільської місцевості до Рамкової конвенції про охорону та сталий розвиток Карпат» [38]. .

Отже, правове регулювання в сфері сталого розвитку здійснюється на підставі застосування Законів України, нормативних документів, таких як

Укази Президента України, постанови та розпорядження КМУ та ін. Втім, законодавча база України, що регулює питання, пов'язані із сталим розвитком потребує суттєвого вдосконалення. Ситуація, коли нормативні акти, а не законодавчі, регулюють відносини є фактором, що об'єктивно сприяє розвитку корупції, яка впливає на формування значного сектору тіньової економіки та, фактично, обмежує можливості підприємств, місцевих громад та громадських організацій захищати свої права в судах і потребує змін.

РОЗДІЛ II.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ (НА ПРИКЛАДІ КРАЇН ЄС)

2.1. Стратегія Сталого розвитку Європейського Союзу

На даний момент усі країни-члени Європейського Союзу (ЄС) мають прийняті Стратегії сталого розвитку. Прийняття перших стратегій Сталого розвитку у ЄС розпочалося з Конференції з навколишнього середовища і розвитку у 1992 р. (Ріо-де-Жанейро). Як визначено спеціальною Комісією ООН, «національна Стратегія Сталого розвитку являє собою координований, із залученням зацікавлених осіб, інтерактивний процес міркування та дій для досягнення економічних, екологічних і соціальних цілей у збалансований та інтегрований спосіб» [68]. Цей процес, відповідно, включає «аналіз ситуації, формулювання політики та плану дій, упровадження, моніторинг і регулярний перегляд» [68] і це «інтерактивний і циклічний процес планування, участі та дій, у яких наголос робиться на управлінні процесами у напрямку цілей сталості, а не на розробці плану як кінцевого результату» [68].

Якщо говорити про всі європейські країни, то вперше такі національні стратегії СР з'явилися у Швеції та Великій Британії у 1994 р., а у 1998 р. - у Фінляндії.

У 1997 р. питання Сталого розвитку включено до Амстердамського договору як головна мета політики ЄС. Стратегія сталого розвитку ЄС, яка була затверджена у 2001 р. на Гетеборзькому саміті і пізніше переглянута у 2006 і 2009 роках, має два розділи. У першому розділі запропоновано заходи для зміни низки «несталих» тенденцій, а у другому – як економічна, соціальна та екологічна політика ЄС будуть узгоджуватися та посилювати одна одну. Документ сфокусований на найбільш дестабілізуючих на той момент проблемах розвитку. До них відноситься глобальне потепління, поширення нових стійких до антибіотиків хвороб та мікроорганізмів, вплив хімічних

відходів, безпеці здоров'я, продовольчій безпеці, бідності, розширенні забруднення і збільшенні відходів, негативному ефекті від зростання транспортної мережі. Це зумовило вибір головних пріоритетів Стратегії: зміни клімату, здоров'я громадян, бідність та соціальна включеність, старіння суспільства, менеджмент природних ресурсів, мобільність та транспорт. У відповідності до «Йоганнесбурзького плану» розроблялися «Плани дій» Національних Стратегій сталого розвитку. Важливою частиною розробки Стратегії стала розробка індикаторів сталого розвитку, що поклало початок вимірюванню та оцінці ефективності цієї політики в ЄС, а також вже всі наступні стратегії країн-членів ЄС створювалися відповідно до цього підходу.

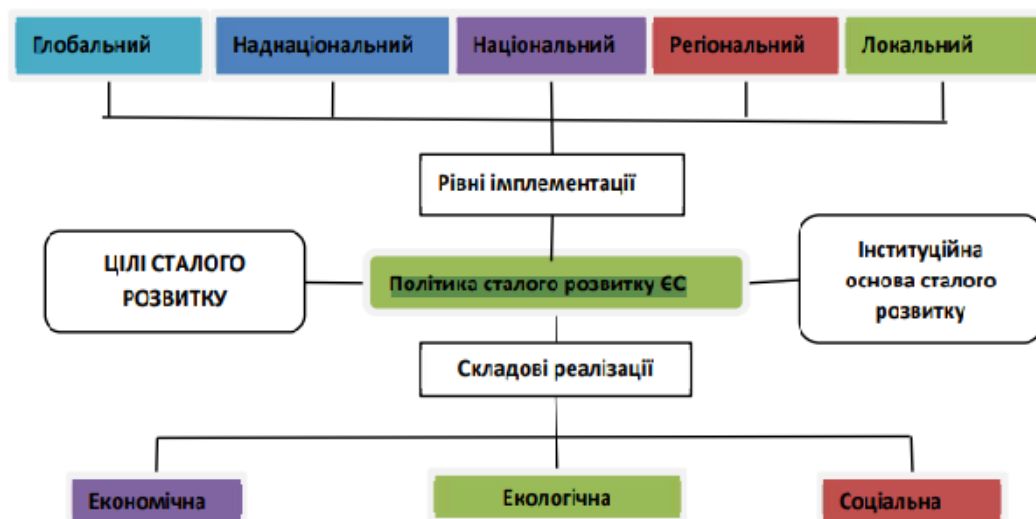
Стратегія сталого розвитку ЄС закріплена у рішеннях Європейської Комісії та стратегічних документах «Європа 2020» (2010 р.) «Європа 2030» (2020 р.) [59].

«Політика Сталого розвитку ЄС» – це політика щодо досягнення збалансованості складових СР в країнах-членах. Вона передбачає визначення стратегічних пріоритетів, завдань, досягнення ЦСР, які сприяють соціально-економічному зростанню, досягненню екологічної ефективності та покращенню якості життя теперішніх і майбутніх поколінь.

Стратегічною метою цієї політики є стимулювання СР на всіх рівнях глобальному, наднаціональному, національному, регіональному та локальному (рис.1) [20].

Суть глобального рівня стимулювання сталого розвитку полягає у рівномірному соціально-економічному розвитку країн-членів ЄС серед світової спільноти, охорони навколишнього природного середовища; збалансованому розвитку біосфери. Регуляторна політика такими процесами здійснюється міжнародними організаціями та міждержавними програмними документами. Наднаціональний рівень – це рівень інституцій ЄС, які формують стратегічні ініціативи розвитку на певні періоди. Європейська Комісія (ЄК) є однією з головних інституцій, очолює групу міжнародних організацій (Організація економічного співробітництва та розвитку – ОЕСР,

Світовий банк, Продовольча та сільськогосподарська організація – ФАО, Міжнародна організація праці – МОП та ООН-ХАБІТАТ), які займаються розвитком глобального визначення міст і сільських територій . Всі стратегічні ініціативи довгострокових періодів затверджуються як правило на наднаціональному рівні. Національний рівень стимулювання сталого розвитку включає стимулювання та досягнення цілей сталого розвитку окремими країнами, де стратегічне планування та управління здійснюється на рівні урядів держав. Регіональний рівень СР – досягнення рівноваги між соціальною, економічною, екологічною підсистемами регіону і досягнення їх єдності як цілісної системи. Управління на регіональному рівні здійснюється на рівні органів державної та регіональної влади. На локальному рівні (міста, сільські території, райони) передбачається розроблення механізму управління СР на основі регіональних і місцевих стратегій за широкої участі місцевої влади, громад і бізнесу.

У 2002 р. на Йоганнесбурзькому саміті підведено підсумки імплементації національних стратегій за 10 років і визначено прорахунки та

напрямки удосконалення майбутніх документів. Цей саміт знаменував початок другого етапу стратегічного планування сталого розвитку в ЄС.

Втім, у 2005 р. Європейська Комісія (ЄК) визнала, що у деяких секторах продовжувався розвиток негативних тенденцій. Зокрема, це зміни клімату, зростання енергоспоживання, проблеми здоров'я населення, бідності, демографічна ситуація та ін. Це призвело до перегляду у 2006 р. «Стратегії Сталого розвитку ЄС» і визначення нових пріоритетів. Ними стали боротьба із зміною клімату, чиста енергетика і транспорт, стале споживання і виробництво, збереження і управління природними ресурсами, охорона здоров'я, соціальне включення, демографія і міграція, глобальна бідність та ін [59].

У 2010 р. Європейський Союз схвалив нову Стратегію розвитку — «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання», що власне стало початком третього етапу формування Стратегій сталого розвитку, який показав проблеми, що постали перед Європейським Союзом [59].

У новій Стратегії окреслено 5 пріоритетних напрямів:

«зайнятість;

зміна клімату та енергетика;

дослідження та інновації;

освіта;

боротьба з бідністю» [59].

Щоб виконати поставлені завдання «потрібні спільні дії країн-членів ЄС, включаючи соціальне партнерство та розбудову громадянського суспільства» [59]. Акцент зроблено на подолання наслідків глобальної фінансової кризи, зменшення рівня безробіття, зовнішнього боргу і вирівнювання дисбаланс бюджетів окремих країн ЄС.

У Стратегії наголошується, що важливою є адаптація вказаних завдань до національних умов і потреб та їх інтеграція до національних стратегічних

документів. Визначалося нові напрямки, які отримали назву 7 «флагманських ініціатив», що мали створити умови для виконання поставлених завдань:

- «Інноваційний Союз»
- «Молодь у русі»
- «Цифровий порядок денний для Європи»,
- «Ефективні ресурси Європи»
- «Індустріальна політика ери глобалізації»
- «Порядок денний нових компетенцій та робочих місць»,
- «Європейська платформа подолання бідності» [58].

Стратегія «Європа 2020» визначила 3 пріоритети для країн ЄС:

- «розумне зростання, що передбачає розвиток економіки, заснованої на знаннях та інноваціях;
- стійке зростання, завдяки просуванню більш ресурсо-ощадної, екологічно чистої та конкурентоспроможної економіки;
- інклюзивне зростання, яке передбачає стимулювання економіки з високою зайнятістю, що забезпечує соціальну та територіальну згуртованість» [59].

Було визначено наступні цільові завдання ЄС:

- зростання зайнятості населення у віці 20–64 років з 69% до 75%, зокрема, за рахунок активної участі жінок, літніх працівників та кращої інтеграції мігрантів;
- необхідність інвестування 3% ВВП ЄС в науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи;
- дотримання кліматичних та енергетичних цілей Стратегії «20–20–20».
- Стратегія «20–20–20» – це єдина екологічна стратегія до 2020 р. [59].

Згідно з документом, до 2020 р. передбачалося, що «рівень викидів вуглекислого газу в атмосферу мав скоротитися на 20% порівняно з рівнем 1999 р., а частка енергії з відновлюваних джерел у загальній структурі

енергоспоживання мала зрости до 20%, а загальні енерговитрати скоротитися на 20%; частка підлітків, які залишили школу, не закінчивши навчання, повинна становити менше 10%, і щонайменше 40% молодшого покоління повинні мати вищу освіту; кількість осіб, які живуть на межі бідності та/або зазнають соціального відчуження, мала б зменшитися щонайменше на 20 мільйонів осіб» [59].

Також у документі зазначається, що необхідно зробити для визначення надійної стратегії виходу із економічної кризи і продовження реформи фінансової системи, забезпечення бюджетної консолідації. Отже, на рівні ЄС було прийнято керівні принципи для охоплення спільних пріоритетів і завдань і конкретні рекомендації для країн-членів ЄС. Передбачалося, що Європейська рада (ЄР) стане центром реалізації нової стратегії, а ЄК стежитиме за прогресом у досягненні цільових показників, сприяти обміну політикою та вносити необхідні пропозиції для управління діями й просування флагманських ініціатив ЄС. Для аналізу просування у досягненні Цілей Сталого розвитку у ЄС застосовуються кількісні оцінки за 10 основними напрямками і 100 індикаторами. Для кожного з цих напрямів також визначено один основний індикатор, який найбільш повно відбиває стан справ за цим напрямом.

Таблиця 2.1.

Відповідні напрями та головні індикатори сталого розвитку ЄС є такими (напрямок/відповідний індикатор)

Напрямок	Індикатор
соціально-економічний розвиток	- реальний ВВП на душу населення;
стале споживання та виробництво	ресурсозбереження (оцінює витрати ресурсів на одиницю виробленої продукції)

соціальна захищеність	кількість населення, що зазнає ризику бідності
демографічні зміни	рівень зайнятості старшого покоління
громадське здоров'я	середня тривалість життя і тривалість життя в здоровому стані
зміни клімату й енергія	викиди парникових газів та енергоспоживання
сталий транспорт	енергоспоживання транспорту порівняно з рівнем ВВП
природний капітал	загальний індекс диких птахів
глобальне партнерство	офіційна підтримка розвитку бідних країн
гарне управління	головний індикатор не визначено.

Ці напрями й індикатори аналізуються у звітах Євростату, як загальні ЄС, так і по кожній країні окремо. У звітах наглядно представлена динаміка відповідних показників у вигляді метеорологічних символів - від «ясне сонце»- позитивно, до «грозові хмари» - негативно [65].

Прогрес ЄС в досягненні ЦСР заслуговує на високу оцінку. 10 країн, які найбільше наблизилися до досягнення ЦСР є країнами ЄС. У першій двадцятці країн із найкращими показниками досягнення ЦСР є 16 країн ЄС. Країни ЄС демонструють найкращі результати в досягненні ЦСР 1 (Подолання бідності), ЦСР 3 (Міцне здоров'я і благополуччя) та ЦСР 8 (Гідна праця та економічне зростання) [14].

ЄС належить до регіонів світу з найнижчими рівнями бідності та нерівності. Натомість держави-члени ЄС показують найгірші результати з ЦСР 2 (Подолання голоду та розвиток сільського господарства) та ЦСР 12–15,

які стосуються відповідального споживання й виробництва, клімату і біорізноманіття [14]. Поки що жодна з країн ЄС не досягла показника в 100%. Експерти зазначають, що досягнення ЦСР в ЄС потребуватиме глибоких перетворень, яких не можна досягнути шляхом звичайної розробки політики. Необхідні сміливі реформи як на національному рівні, так і й на рівні ЄС, що передбачає систематичне приведення національних бюджетів держав-членів і бюджету ЄС у відповідність до ЦСР, коригування політики щодо ЦСР на всіх рівнях, виявлення проблем реалізації та усунення недоліків, послідовного відстеження прогресу за всіма політичними пріоритетами [14].

І, нарешті, визначена ЄК наприкінці 2019 р. стратегія ЄС у формі Європейської Зеленої Угоди (The European Green Deal) поставила нові цілі в контексті сталого розвитку Європейського співтовариства, зокрема щодо перетворення Європи до 2050 р. на перший клімат-нейтральний континент (із нульовим сумарним викидом парникових газів) [58].

Згідно з аналізом Євростату за 2020 р. більшість цілей стратегії «Європа 2020» були досягнуті. Так, згідно Європейської Екологічної агенції, 27 країн ЄС ще у 2019 році досягли скорочення викидів парникових газів на 24 % порівняно з 1990 роком, виконавши поставлену ціль у 20 % скорочення. Частка енергії, отриманої 116 з відновлюваних джерел, у 2019 р. у країнах ЄС становила 18,9 %, дещо не досягши поставленої мети у 20 %.

Крім позитивного впливу на довкілля, ці цілі разом зі стратегією енергозбереження позитивно вплинуть на ринок робочої сили ЄС. Стратегія оцінює, що за рахунок розвитку сектора відновлювальної енергетики до 2020 р. у ЄС буде створено понад 600 тис. робочих місць. Ще більше 1 млн робочих місць буде створено за рахунок впровадження енергозберігальних технологій. Стосовно рівня освіти молоді, Стратегія визначила за цілі скоротити відсоток дітей, що кидають навчання у початковій/середній школі з 15 % до 10 %. Рівень молоді, що отримує вищу освіту, мав зрости у ЄС з 31 % до 40 % [63].

Щодо боротьби з бідністю, за оцінками Стратегії 80 млн громадян ЄС (із 500 млн усіх громадян ЄС на той час) перебували у 2010 р. під ризиком

бідності. Відповідно, Стратегія визначила за ціль скоротити до 2020 р. категорію бідного населення ЄС на 25 % або на 20 млн осіб. Цікаво, що Стратегія визначає межу бідності для кожної країни ЄС як 60 % від середнього доходу громадян цієї країни. Як бачимо, у даному випадку мова йде зовсім не про визначені ООН 2 долара в день на людину, а скоріше про різницю в доходах між громадянами певної країни ЄС. Тобто, якщо, наприклад, у 2015 р. у Німеччині номінальний ВВП на особу становив понад 41 тис. доларів (а середній дохід в країні зазвичай близький до ВВП на особу), то у Німеччині «бідними» будуть вважатися громадяни, чий дохід становить менше 24,5 тис. доларів на рік [63].

У 2015 р. ЄК визначила своїм пріоритетом трансформацію економіки ЄС у сторону економіки замкнутого циклу, або циклічну / кругову економіку, де природні ресурси і товари, що з них виготовляються, мають слугувати якомога довше і по завершенню свого життєвого циклу трансформуватися у вторинну сировину, а не йти у відходи. Єврокомісія визначила своїм пріоритетом відхід від так званої лінійної економіки: «take → make → dispose» / «взяв (ресурс) → зробив (товар) → викинув (відходи)» [63].

Отже, Стратегія не тільки визначає чіткі цілі, а й кількісні індикатори їх досягнення. Так, «розумне зростання» (smart growth) економіки ЄС передбачало збільшення інвестицій у науку до 3% ВВП. Стратегія «Європа 2020» визначала захист і збереження довкілля одним із пріоритетних, а виконання цілі «клімат/енергія 20/20/20» поєднало як економічний, так й екологічний складники сталого розвитку. Стратегія сталого розвитку «Європа 2020» стала важливим стратегічним документом ЄС, який визначив розвиток цього об'єднання до 2020 р.

2.2. Декларація і Глобальні Цілі сталого розвитку ЄС до 2030 р.

У 2015 р. ГА ООН ухвалила «Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 р.», який є обов'язковим для всіх 193 держав-членів ООН і закликає всі країни до перетворення нашого світу й «досягнення кращого та більш

сталого майбутнього для всіх» до 2030 р. [25]. Цей документ зобов'язує країни досягти 17 Цілей сталого розвитку (ЦСР) та виконати 169 завдань і для яких Статистична комісія ООН пізніше визначила 230 показників. Європейський Союз розглядає ЦСР як частину засадничих цінностей Союзу.

З часу ухвалення «Порядку денного до 2030 року» парламенти багатьох країн ЄС досягли значного прогресу у включенні ЦСР до своїх законодавчих, контрольних і бюджетних процесів. Також парламенти країн-членів ЄС почали проводити дебати з Порядку денного до 2030 року, а також розглядати його в межах роботи чинних комітетів або створювати нові[14].

Для реалізації досягнення Порядку денного до 2030 р. вкрай необхідні такі компоненти політики, як адекватний національний бюджет та належне його коригування. Якщо ЦСР є пріоритетом для уряду, вони мають відобразитися в бюджеті країни. Тільки тоді міністерства матимуть повноваження здійснювати витрати на виконання завдань, визначених у межах ЦСР, що значно полегшить їх успішне виконання⁵⁹. Парламенти різних країн ЄС відіграють різні ролі в бюджетному процесі залежно від наявних у них важелів впливу. У деяких країнах парламенти можуть тільки затверджувати або відхиляти бюджет, в інших — вносити зміни до законопроекту про бюджет, зменшуючи запропоновані асигнування або переносючи кошти між статтями без перевищення загального максимального розміру бюджету. Однак для того, щоб відігравати більшу роль у бюджетному процесі, парламентарії повинні добре розуміти, як національний план дій щодо реалізації ЦСР впливає на держбюджет. Для впливу на бюджетний процес парламенти можуть скористатися різними інструментами.

У ЄС практично не було додаткового фінансування на ЦСР⁶⁷. Швидше за все, профільні міністерства використовували наявні бюджетні ресурси та пов'язували свої видатки з ЦСР⁶⁸. Здебільшого в основу таких кроків покладено національні стратегії розвитку, безпосередньо пов'язані з ЦСР (наприклад, у Чеській Республіці, Естонії, Німеччині, Фінляндії, Італії та Румунії) або державні плани розвитку, які встановлюють міцні зв'язки з ЦСР

(наприклад, у Греції, Латвії, Польщі та Швеції), а повністю ЦСР до національних бюджетів не включають⁶⁹. Фінляндія є чи не єдиною країною ЄС, яка інтегрує цілі ЦСР у свій національний бюджет.

Серед 6-ти пріоритетних напрямків діяльності Європейської Комісії на 2019–2024 рр. особливу увагу хотілося б звернути на «Європейський зелений курс» (англ. The European Green Deal) є центральним компонентом кліматичної політики ЄС.

Взагалі, в ЄС вже започатковано і діє велика кількість ініціатив / інструментів (інституційній, інструментів, програм та ін.), спрямованих на зменшення впливу на довкілля та боротьбу зі зміною клімату. Енергетична незалежність та зелений курс повоєнної відбудови 142 клімату, наприклад ось деякі з них: - Європейський фонд з підтримки сталого розвитку (EFSD); - Європейська система екологічного управління та аудиту (EMAS); - Програма «LIFE»; - Європейський фонд регіонального розвитку (ERDF); - Європейська програма з інвестицій в області клімату (EUCI); - Європейська програма з охорони природи «Natura 2000»; - Європейська програма зі зменшення впливу промисловості на довкілля (EIPPCB); - Європейська програма зі зменшення відходів (CIP); - Європейський фонд гарантій сільського господарства (EAGF) та ін.

Кожні три роки ЄС публікує звіт про поточний стан економічної, соціальної та територіальної єдності ЄС. Комісія ЄС наразі опублікувала 8-й звіт про згуртованість 9 лютого 2022 р., де зазначено, що у наступні 30 років зростання ЄС буде залежати від зеленого та цифрового переходу. Політика згуртованості є основною інвестиційною політикою ЄС, яка спрямована на всі регіони Європейського Союзу з метою підтримки створення робочих місць, конкурентоспроможності бізнесу, економічного зростання, сталого розвитку та покращення якості життя громадян. Інвестиції для створення робочих місць і зростання є основною метою політики згуртованості та сприяють досягненню цілей ДФЄС, пов'язаних з економічною, соціальною та територіальною згуртованістю. Політика згуртованості здійснюється через спеціальні фонди.

2.3. Особливості Стратегій Сталого розвитку країн ЄС

Раз на два роки Фонд сталого розвитку публікує Індекс сталості суспільства, що являє собою комбінований показник, що вимірює досягнення країн та окремих регіонів світу з погляду сталості суспільного розвитку. Так, приміром, за індексом сталості суспільства у 2012 р. у першу десятку країн входили 8 європейських країн: Швейцарія, Швеція, Австрія, Литва, Норвегія, Словенія, Фінляндія, Словаччина. За останнім рейтингом 2021 р. Україна посіла 36 місце з 165 країн, випередивши Грецію (37-ме місце), Ізраїль (38), Люксембург (42), Росію (46). Очолює рейтинг Фінляндія, за нею слідують Швеція, Данія, Німеччина та Бельгія. Останнє місце посідає Центрально-Африканська республіка [19].

Успіхи країн ЄС на шляху сталого розвитку пояснюються, у тому числі, й розробкою вдалих національних стратегій. Зазначимо, що прийняття таких стратегій в країнах-нових членах ЄС розпочалося у період їх асоційованого членства і продовжувалося після вступу до Європейського Союзу. Так, Стратегії були прийняті: в Угорщині – у 1999 р., у Польщі – в 2000 р., у Словаччині – в 2001 р., у Латвії – в 2002 р., в Литві – у 2003 р., у Чехії – в 2004 р., у Словенії, та Естонії – у 2005 р., в Хорватії – в 2009 р., в Болгарії – в 2011 р. [24].

У більшості країн національні стратегії затверджують парламенти, У частині країн ЄС розробили конкретні стратегії щодо ЦСР або пов'язали вже наявні власні стратегії сталого розвитку з ЦСР. Ці національні рамки дають парламенту змогу інкорпорувати ЦСР в національні процеси [24]. За своїм характером всі стратегії спрямовуються на інтеграцію трьох складових сталого розвитку: економічної, соціальної та екологічної.

Хоча, як зазначають дослідники пріоритетами національних стратегій нових членів є й інші сфери. Приміром, у Словенії та Естонії ця стратегія охоплює і сферу культури, у Чехії – R&D, освіту, європейські та міжнародні

питання та належне управління, у Литві – територіальний розвиток та співробітництво в цілях розвитку [24].

Деякі із країн-нових членах ЄС перейшли до нового стратегічного планування сталого розвитку. Більшість країн прийняли оновлені стратегії. Зокрема, в Литві це відбулось у 2009 р., в Чехії – в 2010 р., у Словенії – в 2014 р. Також це Угорщина («National Framework Strategy on Sustainable Development 2012-202»), Румунія («Romania 2013-20-30»), Латвія («Latvia2030»). Польща прийняла також такий документ - «Довгострокова стратегія розвитку 2030» [24].

Відповідальність за впровадження Стратегій покладено або на міністерства або на спеціально створені уповноважені органи зі сталого розвитку. Так, у Латвії створена Національна рада з розвитку (NDC), яка координує стратегічне планування між національним та субнаціональним рівнями. Прийняття національних стратегій сприяє координації політики у досягненні ЦСР шляхом об'єднання діяльності державних органів влади, приватних та наукових кіл, громадянського суспільства.

Створення міністерських структур (JСMB), яка відіграє роль форуму для багаторівневого співробітництва, що збирається щорічно для обговорення необхідних проблем. Цей механізм сприяє виробленню рекомендацій щодо впровадження елементів національних стратегій або запитів щодо діяльності країн-членів ЄС.

10 країн-членів ЄС для підтримки впровадження стратегій почали проваджувати офіційні та неофіційні механізми зміцнення співробітництва та координації, що сприяють поліпшенню взаємодії між різними рівнями державного управління. Найбільш «сформованими» вони є в Австрії, Фінляндії, Німеччині та Швейцарії. Водночас в нових членах ЄС цей механізм популярності не отримав.

У деяких країнах-членах ЄС політика вертикальної інтеграції формалізована в правових актах. Прикладом є Хорватія, в якій прийнятий Закон про захист навколишнього середовища (ОГ 110/07), що передбачає

відповідальність за сталий розвиток на різних політичних рівнях, в тому числі, і для національного уряду, округів, міст та інших відповідних зацікавлених сторін.

На відміну від вертикальної, горизонтальна інтеграція відображає співробітництво між різними міністерствами та адміністративними органами на національному рівні в питаннях реалізації політики сталого розвитку. Як правило, європейські країни розробляють різні форми внутріміністерської та міжвідомчої координації та імплементації цілей національних стратегій сталого розвитку. Формат цих механізмів залежить від роботи створених структур: міжвідомчої групи (Естонія), комісії (Бельгія) комітетів (Комітет зі Сталого розвитку Австрії чи Комітет державних секретарів в Німеччині) або мережі(міжвідомча мережа Секретаріатів у Фінляндії).

Важливим етапом після прийняття національних Стратегій сталого розвитку стало розроблення системи індикаторів для моніторингу та оцінки досягнень. Це як власні національні специфічні показники, так і показники Євростату. Кількість індикаторів варіюється в залежності від потреб країн. Приміром, в Чехії їх 47, в Словаччині – 71, в Литві – 84, в Хорватії – 130, в Угорщині – 155.

Отже, аналіз імплементації ЦСР в нових членах ЄС дозволяє зробити висновок, що в них було інтегровано ЦСР до національного законодавства, створено спеціальні органи або покладено завдання на діючі.

РОЗДІЛ III.

ПЕРЕХІД УКРАЇНИ ДО ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

3.1. Адаптація Глобальних цілей сталого розвитку до умов України

Після Саміту ООН із сталого розвитку (вересень 2015 р.) Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до цього глобального процесу. Впродовж 2016–2017 рр. йшов процес адаптації Цілей сталого розвитку з урахуванням української специфіки. Кожна глобальна ціль переглядалася, з урахуванням специфіки національного розвитку. Результатом цього стала національна система, яка складається із 86 завдань. Національні завдання, індикатори для моніторингу виконання завдань та цільові орієнтири для досягнення до 2030 року відображено в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» [55]. Таким чином, національна система завдань та показників Цілей сталого розвитку забезпечила міцну основу для подальшого комплексного моніторингу. 17 цілей та 86 національних завдань були включені у 145 нормативно-правових актів Уряду, на реалізацію цілей і завдань спрямовано 1052 завдання та 3465 заходів, закріплених у цих актах.

Впродовж 2016 р. визначення завдань ЦСР відбувалося за чотирма напрямками: «справедливий соціальний розвиток; стале економічне зростання та зайнятість; ефективне управління; екологічна рівновага та розбудова стійкості і охоплювало такі орієнтири для досягнення, як добробут та здоров'я населення, що забезпечуватимуться інноваційним розвитком економіки, побудованим на сталому використанні природних ресурсів [55].

Зазначимо, що вирішення поставленого завдання «справедливий соціальний розвиток» ускладнилося впливом на рівень життя населення збройного конфлікту на сході України. Це небезпека для життя та здоров'я людей, поширення насильства, зокрема щодо жінок, прояви нерівності та дискримінації, збільшення масштабів крайньої бідності та соціального відторгнення, зростання чисельності соціально вразливих груп населення [55].

У Національній доповіді «Цілі сталого розвитку Україна. 2017 р.» зазначається, що у ході трансформаційних процесів в Україні так і не вдалося наростити значний економічний потенціал, а через кризи втрачено ресурси, капітал та час. Також збройний конфлікт на Сході країни значно звужив можливості забезпечення ефективного розвитку країни і виконання цього завдання залежить від: «створення та розвитку високотехнологічних конкурентоспроможних виробництв (від фундаментальної науки до виробництва й обслуговування); збільшення внутрішнього попиту за рахунок зростання доходів населення та активізації інвестиційних процесів; підтримки експорту з високою часткою валової доданої вартості, реалізації інфраструктурних проектів (автобани, транспортні розв'язки, метро, швидкісні пасажирські залізниці, транспортні засоби для залізничних та водних перевезень: вагони, баржі тощо); швидкого нарощування продуктивності аграрно-промислового комплексу» [52].

Базовими принципами діяльності державних та суспільних інституцій у напрямі забезпечення економічного зростання мають стати: орієнтація на використання передусім власних ресурсів, мінімізація зовнішніх запозичень та використання їх виключно з метою розвитку, а не підтримання поточного існування, всебічне сприяння розвитку підприємницької діяльності, гарантування й захист прав власності, стабільність, прозорість і простота податкової системи, викорінення корупції на усіх рівнях та детінізація економіки. Стале економічне зростання неможливе без забезпечення повної і продуктивної зайнятості та гідної праці для всіх жінок і чоловіків, а також захисту трудових права та надійних і безпечних умов праці для всіх трудящих.

Зазначимо, що для реалізації ЦСР важливим є «добре управління», яке передбачає «забезпечення особистої безпеки громадян, верховенство права та справедливого правосуддя; подолання організаційно-фінансових засад злочинної діяльності, корупції; підвищення ефективності дій органів державної влади та місцевого самоврядування на основі відкритості та прозорості прийняття рішень і громадського контролю за їх виконанням» [52].

Для виконання завдань у цій сфері необхідно забезпечити повноту участі громадян у державному управлінні та житті місцевих громад, поширити практику публічно-приватного партнерства, застосовувати комунікаційні технології тощо.

Сьогодні наша країна має складні проблемами з забрудненням довкіллям. Вони є типовими, з одного боку, для країн, що розвиваються (незбалансоване використання та вичерплення природних ресурсів, забруднення довкілля промисловою діяльністю, зростанням обсягів відходів ситуація з відходами, виснаженням земельних, лісових і водних ресурсів і втратами біологічного різноманіття. Негативні наслідки на довкілля десь відчутні від збройного конфлікту на сході України.

Ціллю 1 визначено у ЦСР, адаптованих для України на новий період, подолання бідності. Впродовж 2000-х років відчувалося падіння реальних доходів населення, що спричинили поширення монетарної бідності. У 2014–2015 рр. частка населення, чиє добове споживання є нижчим за 5,05 дол. США за ПКС на особу зросла із 1,0% до 2,2%. За 2015 р. більше ніж удвічі (з 28,6% до 58,3%) зросла і частка населення, чії сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум [41].

Зрозуміло, що саме зростання економіки є передумовою подолання бідності, але також важливим є максимальне охоплення підтримкою найбільш бідних верств населення за рахунок активної роботи органів соціального захисту. Держава має підвищити рівень охоплення державною соціальною підтримкою бідного населення.

ЗАВДАННЯ ТА ІНДИКАТОРИ

ЗАВДАННЯ 1.1.	▶ Індикатор 1.1.1.
Скоротити в 4 рази рівень бідності, зокрема шляхом ліквідації її крайніх форм	Частка населення, чиї середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, %
	▶ Індикатор 1.1.2.
	Частка осіб, добове споживання яких є нижчим за 5,05 доларів США за ПКС, %
	ЗАВДАННЯ 1.2.
Збільшити охоплення бідного населення адресними програмами соціальної підтримки	▶ Індикатор 1.2.1.
	Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення, %
ЗАВДАННЯ 1.3.	▶ Індикатор 1.3.1.
Підвищити життєстійкість соціально вразливих верств населення	Співвідношення рівнів бідності домогосподарств з дітьми та домогосподарств без дітей, рази
	▶ Індикатор 1.3.2.
	Частка витрат на харчування в сукупних витратах домогосподарств, %

Рис.6 Завдання та індикатори до цілі 1. Подолання бідності [52].

Отже, наша держава, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу досягнення ЦСР. Кожна глобальна ціль була розглянута з урахуванням національної специфіки і у результаті чого постала національна система, яка складається із 86 завдань. Ці завдання, а також індикатори для моніторингу їх виконання та цільові орієнтири для досягнення до 2030 року було відображено в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна». Саме ці напрацювання української влади стали базою для подальшого комплексного моніторингу країни щодо досягнення ЦСР.

У 2019 р. Президент України своїм указом підтримав досягнення Цілей сталого розвитку та результатів їх адаптації з урахуванням специфіки розвитку України, викладених у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна [1]. У грудні 2020 року Кабінет Міністрів України зробив зміни до Регламенту, яким відтепер встановлено, що необхідність досягнення Цілей сталого розвитку враховується у процесі формування та реалізації державної політики

України. Таким чином на державному рівні Цілі сталого розвитку закріплено у якості орієнтирів для розроблення програмних та прогнозних документів [51].

Кабінет Міністрів України у 2019 р. затвердив перелік індикаторів, у розрізі яких здійснюється збір даних для моніторингу реалізації Цілей сталого розвитку і оприлюднення даних та координацію робіт з розробки метаданих за індикаторами. Так було започатковано вимірювання прогресу у цілому та удосконалення системи національної статистики [51].

У липні 2020 р. Україна на Політичному форумі високого рівня зі сталого розвитку під егідою Економічної і соціальної ради ООН представила перший «Добровільний національний огляд стану досягнення Цілей сталого розвитку» [55]. А вже з 2021 р. запроваджено постійний моніторинг індикаторів досягнення Цілей сталого розвитку.

Згідно даних наведених у «Добровільному національному огляді щодо досягнення ЦСР в Україні», у 2019 р. Україна досягла прогресу у 15-ти з 17-ти Цілей сталого розвитку (ЦСР). Ці «Уряд України розуміє цінність принципу «ніхто не має залишитися позаду» [56]. Зазначено, що «Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року, як шлях до трансформації України у сильну та конкурентоспроможну демократію» [56].

Досягнення Цілей сталого розвитку сприятиме інтеграції нашої держави до ЄС. З 2019 р., згідно з указом Президента України ЦСР, розглядаються як орієнтири для стратегічних документів та бюджету. «Усе це сприятиме ефективному використанню наявних ресурсів. Україна також прагне долучитися до глобальних зусиль у розробці Дорожньої карти з науки, технологій та інновацій для досягнення Цілей сталого розвитку», – зазначила Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України О. Стефанішина [51]. Вона також наголосила, що досягнення ЦСР потребує справжнього партнерства між Урядом, бізнесом, громадянським суспільством та експертами. Розширення ролі соціально відповідального бізнесу в Україні буде одним з викликів у найближчі роки.

«Надзвичайно сумно бачити, що у Добровільному національному огляді, представленого Російською Федерацією, міститься посилення на дані з тимчасово окупованого українського Криму. Я вважаю, що цей Форум та його результати повинні суворо керуватися Хартією ООН та відповідними рішеннями Генеральної Асамблеї, які гарантують територіальну цілісність та суверенітет держав-членів», – наголосила Віце-прем'єр-міністр з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України О. Стефанішина [51].

Отже, в Україні робота з ЦСР розпочалась у 2015 р. і першим кроком стала адаптація ЦСР для України з урахуванням специфіки національного розвитку. Для встановлення стратегічних рамок сталого розвитку України на період до 2030 року Мінекономіки започаткувало інклюзивний процес національної локалізації ЦСР, який тривав протягом 2016-2017 років за участі профільних міністерств та відомств, агентств ООН в Україні, міжнародних організацій, бізнес-спільноти, експертного середовища, громадських організацій (насамперед таких, які представляють інтереси найбільш вразливих груп населення) та громадянського суспільства. Науковий супровід здійснювався Національною академією наук України. Базова Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна» (2017 р.) стала результатом відкритого процесу встановлення національних завдань, прогнозування цільових орієнтирів та відбору показників даних ЦСР [55].

За підсумком 2019 р. Україна у цілому досягла прогресу за 15-ма з 17-ти цілей. Важливим здобутком стало скорочення масштабів бідності: з 58,3% у 2015 р. до 43,2% у 2018 р. Успіхи досягнуто також в освіті. Україна впроваджує концепцію освітньої реформи «Нова Українська школа» та приєдналася до міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 [55].

Також з 2019 р. в Україні запроваджено роздрібний ринок електричної енергії та повномасштабний ринок електричної енергії.

Варто зазначити, що основними перешкодами на шляху адаптації ЦСР є тимчасова окупація РФ частини українських територій, пошкодження війною інфраструктури, блокада портів і мінування територій. Важливими недоліками все ще є неефективність державного управління, недостатнє ресурсне забезпечення та обмежене фінансування.

ЦСР: календар подій

Моніторингові звіти в Україні розпочалися з оцінки досягнення ЦСР 8. Втім, всі 17 цілей є рівноцінні і важливі, але одні є акселераторами перетворень (ЦСР3, ЦСР4, ЦСР8, ЦСР9, ЦСР12 та ЦСР16), а інші – як основа або вимір якості цих змін.

На 2019 р. 17 цілей та 86 національних завдань ЦСР інкорпоровані у 162 нормативно-правові акти Уряду. На їх реалізацію спрямовано 1394 завдань та 4296 заходів, закріплених в цих актах. Але є й недоліки у плануванні через велику кількість стратегічних та програмних документів за 17 цільовими напрямками, що призводить до слабкої координації зусиль і заважає сконцентруватися на ефективному використанні ресурсів [55].

У ході обговорення Національного добровільного огляду були узагальнені рекомендації від громадськості, науковців, фахівців агентств системи ООН в Україні, представників бізнес-кіл, насамперед членів мережі Глобального договору ООН, громадськості та експертної спільноти, Це дозволило значно врахувати критичні зауваження щодо моніторингу ЦСР, формулювання завдань та вибору оптимального набору індикаторів ЦСР, за якими вимірюється прогрес в Україні. Серед зауважень є зазначення

необхідності інкорпорації гендерного виміру ЦСР у всі цілі, завдання та індикатори. Значна кількість експертів наголошувала також на необхідності застосування підходу, що базується на правах людини, у державному управлінні, а також забезпечення прав і залучення молоді до процесів планування та моніторингу розвитку, спрямованого на досягнення ЦСР.

Також у ході обговорення висловлено пропозицію, щоб у рамках удосконалення системи моніторингу прогресу України на шляху до ЦСР 11: у для відстеження розвитку на місцевому рівні доповнити завдання 11.2 індикаторами: «11.2.2. Частка об'єднаних територіальних громад (ОТГ), які мають затверджені стратегії місцевого розвитку, розроблені на основі партисипативного підходу»; а ще 11.2.3. Кількість проектів розвитку, розроблених об'єднаними територіальними громадами, які отримали фінансування із зовнішніх джерел [51].

3.2. Стратегія сталого розвитку України і регіональна політика

У контексті теорії сталого розвитку регіон виступає цілісною економічно-екологічною системою, яка здатна враховувати співвідношення між економічним зростанням, задоволенням матеріально-духовних потреб населення та станом навколишнього середовища. На сьогодні, саме регіони є центром економічного, соціального й екологічного облаштування простору, мобілізації для цієї мети всіх ресурсів. Отже, у досягненні ЦСР в Україні потрібно враховувати регіональний принцип організації суспільно-економічної і виробничої діяльності, а також диференціацію території держави за рівнем економічного розвитку і забезпеченістю ресурсами. Кожний регіон нашої держави має свої специфічні умови переходу на засади сталого розвитку, а завдання регіональної політики сприяти такому переходу. Слід врахувати і той аспект, що децентралізація передбачає передання багатьох функцій на місця.

Органи державної влади керують стратегічним розвитком регіонів. Саме органи влади, виконуючи державно-розпорядчі функції, що направлені на реалізацію важливих цілей соціально-економічного розвитку, відіграють

важливу роль у забезпеченні досягнення ЦСР. Щодо органів місцевого самоврядування, то саме вони є розробниками політики щодо ЦСР на місцевому рівні і мають найкращі можливості для реалізації зв'язків між глобальними цілями та місцевими громадами.

У 2005 р. прийнято Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» [39]. Закон визначав правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій, але не містив згадки про визначення сталого розвитку. Закон України «Про засади державної регіональної політики» визначає основні терміни і категорії, як регіон, державна регіональна політика, регіональний розвиток але не містить визначення сталого розвитку. Сталий розвиток згаданий у Законі як принцип державної регіональної політики. Хоча на сьогодні сталий розвиток вживається у низці нормативно-правових документів чіткого його визначення у законодавстві щодо регіональної політики не має.

На сьогодні законодавство з питань державної регіональної політики складається з Конституції України, законів України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про транскордонне співробітництво», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про державні цільові програми», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про Генеральну схему планування території України», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій» та Указів Президента України, Постанов КМУ а також міжнародних договорів України.

Процес консультацій щодо адаптації ЦСР до українських реалій розпочався у 2013 р.. На той момент, за результатами національних консультацій, основними пріоритетами розвитку до 2015 р. було визначено:

- «рівність можливостей і соціальна справедливість»;

- ефективна та прозора влада;
- ефективна охорона здоров'я;
- зростання тривалості здорового життя;
- гідна праця: сприяння людському розвитку і реалізації людського потенціалу;
- модерна економіка і формування інноваційної моделі розвитку;
- здорове довкілля;
- доступна та якісна освіта;
- розвинена інфраструктура;
- подолання територіальної нерівності» [54].

Друга хвиля консультацій з адаптації та локалізації Цілей сталого розвитку (липень-вересень 2016 р.) проводилися на рівні міст та областей. Було запрошено представники регіонів, міст і громад: Черкаської, Дніпропетровської, Запорізької, Сумської, Житомирської, Тернопільської та Чернівецької обласей, м. Київ, м. Луцьк, м. Ужгород і м. Маріуполь [22].

Переважна більшість учасників обласних консультацій погодились, що головним національним пріоритетом є Ціль 16 – «Сприяння побудові миролюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних підзвітних і заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях» [22]. Ця Ціль обрана пріоритетною для України у Черкаській області, Дніпропетровській області, Запорізькій області, Сумській області, Тернопільській області, м. Маріуполь. Другою за пріоритетністю стала Ціль 8 – «Сприяння поступальному всеохоплюючому та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх» [22] За неї активно голосували міста Луцьк, Чернівці та Ужгород. Третя за пріоритетністю стала Ціль 3 – «Міцне здоров'я. Забезпечення здорового способу життя та сприяння благополуччю для всіх у будь-якому віці» [22]. Вона визнавалася пріоритетною майже в усіх регіонах, що прийняли участь у

консультаціях. Порівняльні результати визначення пріоритетів сталого розвитку учасниками регіональних консультацій і загальнонаціонального рівня представлені у таблиці 4.3 [6].

ПОРІВНЯННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ І ОБЛАСНИХ ПРІОРИТЕТІВ⁸

Порівняння національних і обласних пріоритетів Національні пріоритети розвитку для України, що визначені під час обласних консультацій щодо ЦСР у 10 областях (результати оцінювання у балах)	Обласні пріоритети розвитку для України, що визначені під час обласних консультацій щодо ЦСР у 10 областях (результати оцінювання у балах)
ЦІЛЬ 16–50 бал. ЦІЛЬ 8–46 бал. ЦІЛЬ 3–27 бал. ЦІЛЬ 9–25 бал. ЦІЛЬ 1–17 бал. ЦІЛЬ 11–17 бал. ЦІЛЬ 4–15 бал. ЦІЛЬ 7–6 бал. ЦІЛЬ 10–6 бал. ЦІЛЬ 15–6 бал. ЦІЛЬ 12–3 бал. ЦІЛЬ 5–2 бал. ЦІЛЬ 6–2 бал. ЦІЛЬ 1 –2 бал. ЦІЛЬ 14–1 бал. ЦІЛЬ 2–0 бал. ЦІЛЬ 13–0 бал.	ЦІЛЬ 8–38 бал. ЦІЛЬ 11–34 бал. ЦІЛЬ 9–32 бал. ЦІЛЬ 3–25 бал. ЦІЛЬ 16–18 бал. ЦІЛЬ 2–12 бал. ЦІЛЬ 4–12 бал. ЦІЛЬ 6–12 бал. ЦІЛЬ 15–12 бал. ЦІЛЬ 12–9 бал. ЦІЛЬ 5–7 бал. ЦІЛЬ 17–6 бал. ЦІЛЬ 1–3 бал. ЦІЛЬ 10–3 бал. ЦІЛЬ 7–2 бал. ЦІЛЬ 14–1 бал. ЦІЛЬ 13–0 бал.

Отже у ході проведення місцевих консультацій були запропоновані конкретні заходи щодо інтеграції Цілей Сталого Розвитку в національні, регіональні, місцеві стратегії розвитку. Вони також сприяли публічності і відкритості обговорення досягнення адаптації ЦСР в Україні і залучення громадськості до формування програми порядку денного до 2030 року.

Як зазначають О. Ватченко, В. Ільченко, у загальному механізмі стратегії сталого розвитку регіону його дієвість забезпечена такими напрямками розвитку регіону, як: правові, організаційні, фінансові, економіко-інноваційні, соціальні, екологічні та інформаційні і пропонують структура механізму забезпечення сталого розвитку регіону, яка представлена на рис. 7[2].

Задля формування правового механізму для забезпечення сталого розвитку регіону необхідно створення відповідної нормативно-правової бази,

і адаптація українського законодавства з питань регіональної політики до європейського.

Економіко-інноваційний механізм має бути направлений на раціональне природокористування, зменшення навантаження на екосистему. Організаційний механізм сталого розвитку регіону передбачає зацікавленість місцевих органів влади у ефективності всіх підприємств території.

Організаційне забезпечення реалізації ЦСР передбачає принципово нову управлінську систему і створення міжвідомчого органу з реалізації стратегії, який би забезпечив консолідацію зусиль різних рівнів управління, приватного сектору і громадськості, а також контроль за реалізацією стратегії. Однією із проблем є розумне поєднання централізації і децентралізації, що є умовою ефективної реалізації державного управління. Щодо фінансового механізму, то тут важливим удосконалення фінансово-бюджетних відносин між центром і регіонами, вироблення критеріїв і механізмів надання державної підтримки.

Так, З. Герасимчук зазначає, що сталий розвиток регіону, це «процес постійного перетворення якісних та кількісних характеристик регіональної соціо-еколого-економічної системи, спрямований на досягнення динамічної рівноваги між суспільством, економікою та довкіллям, що забезпечує при цьому добробут нинішніх та майбутніх поколінь» [4].

Управління збалансованим регіональним розвитком має базуватися на чітко сформульованій регіональній політиці, через реалізацію регіональних стратегій, концепцій, планів дій розвитку регіонів та визначення ефективних сфер діяльності. Стратегія є основним елементом, що визначає орієнтири розробки та реалізації необхідних цілей за умов збалансованості та стабільності регіональної соціально-економічної системи.

Стратегія сталого розвитку регіону це заходи, які направлені на досягнення довгострокових цілей соціально-економічного розвитку держави з врахуванням внесків регіонів у вирішення завдань щодо ЦСР.

Стратегії сталого розвитку територіальних громад розробляються у відповідно до державної статистики і програм соціально-економічного

розвитку і як окремий програмний документ, направлений на розв'язання як усього комплексу соціальних, економічних, екологічних проблем у конкретних громадах.

Місцеві стратегії - це документом суспільної згоди, взаємовигідний договір. Така модель стратегічного управління є багаторівневою і потребує впровадження дієвого багаторівневого механізму прийняття рішень, координації взаємодії багатьох учасників у процесі формування та реалізації політики та стратегії досягнення ЦСР.

Стійке зростання економіки регіону в основному базується на підвищенні рівня інновацій. При цьому сталий розвиток передбачає, що цивілізація не знищить навколишню природу, а навпаки, врахує закономірності свого розвитку, а також обмеження та заборони. Стратегія сталого розвитку регіону має передбачати довгостроковий розвиток і бути частиною загальної стратегії країни щодо досягнення ЦСР.

Перспективне бачення сталого розвитку регіону, його місце у соціально-економічному розвитку України дають можливість визначити основні цілі та пріоритети подальшого розвитку кожного регіону та врахувати їх у процесі розвитку. Стратегія визначає завдання кожного регіону щодо розвитку людського та економічного потенціалу, промислової та соціальної інфраструктури, вирішення екологічних проблем.

Формування стратегії СР регіону включає наступні етапи: постановка цілей, аналіз середовища, розробка сценаріїв, вибору та конкретизації стратегій.

На 1-му етапі формування стратегії СР регіону цілі визначаються для кожного регіону на основі досліджень соціально-економічного розвитку всієї держави.

На 2-ому етапі відбувається аналіз зовнішнього середовища та конкурентних переваг регіонального розвитку, який включає наступні дослідження:

- 1) факторів, які впливають на розвиток регіону (економічних, технічних, соціальних і політичних);
- 2) ринку (споживачів, постачальників ресурсів, продуктів і послуг, та конкуренції).
- 3) Природно-ресурсного, трудового, виробничого, інфраструктурного, інституційного та фінансового потенціалу.

3-ій етап – проведення SWOT-аналізу: визначення переваг та недоліків регіону, а також загроз зовнішньому середовищу та їх мінімізацію.

4-тий етап – формулювання основних стратегічних сценаріїв регіонального сталого розвитку, аналіз та оцінка стратегічних альтернатив, вибір базових стратегій.

5-тий, заключний етап – відбувається конкретизація базової стратегії сталого розвитку регіону за трьома основними напрямками:

- стратегії розвитку пріоритетного напрямку управління регіоном;
- функціональної стратегії регіонального розвитку;
- стратегії сталого розвитку обласних міст [21].

Сталий розвиток регіону передбачає перетворення наявного соціально-економічного потенціалу території в перспективний, забезпечення необхідних умов для досягнення якості життя населення, що відповідає вимогам регіональної стратегії. Процес трансформації можна виразити у вигляді низки заходів, під час яких створюються та реалізуються необхідні передумови для ефективного використання наявного потенціалу території та розвитку його до перспективного потенціального рівня.

Рис.3.1.

Структура забезпечення сталого розвитку регіону [6]

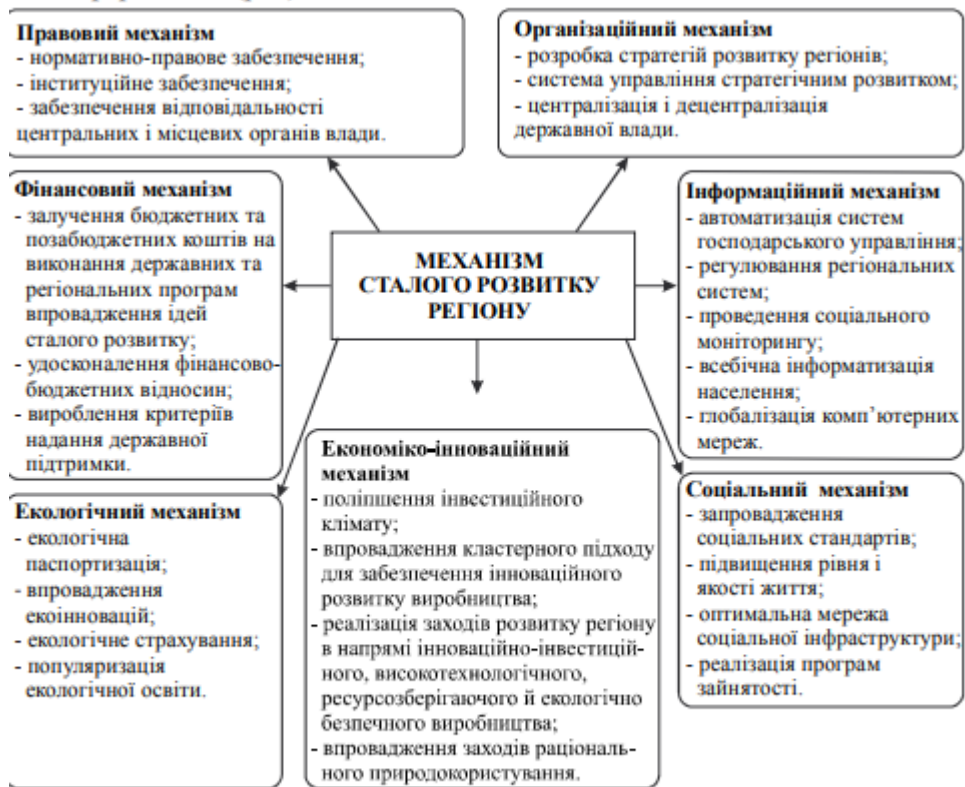

Рис. Структура механізму забезпечення сталого розвитку регіону

Сталий розвиток регіону передбачає, що наявний соціально-економічний потенціал регіону визначає рівень розвитку регіону та статус-кво економічної та соціальної сфер, перетворює його на перспективний регіон. Можливість його майбутнього функціонування та розвитку забезпечує необхідні умови для підвищення якості життя населення, що відповідає вимогам регіональної стратегії. Процес трансформації можна виразити у вигляді низки заходів, під час яких створюються та реалізуються необхідні передумови для ефективного використання наявного потенціалу території та розвитку його до перспективного потенціального рівня. Для того, щоб описати суть процесу, модель втілює технологію, процес, процедуру та операцію. Стратегія також передбачає удосконалення механізму формування та реалізації загальнодержавного цільового плану, розвиток державно-приватного партнерства, підвищення ефективності надання фінансової підтримки підприємствам, підвищення якості управління бюджетом та мобілізацію фінансів для стимулювання розвитку регіонів

Основним планувальним документом для реалізації секторальних стратегій розвитку, координації державної політики, ефективного використання ресурсів територіальних громадах і регіонів у інтересах людини, єдності держави, сталого розвитку історичних населених місць та збереження традиційного характеру історичного середовища, збереження навколишнього природного середовища та сталого використання природних ресурсів для нинішнього та майбутніх поколінь українців є «Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки» прийнята у серпні 2020 р. [8].

Стратегія розроблена відповідно до Цілей сталого розвитку України до 2030 року, затверджених Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. №722.

У «Загальній частині» Стратегії зазначається, що «першочерговими завданнями нової регіональної політики є прискорення економічного зростання регіонів, підвищення їх конкурентоспроможності на основі ефективного використання внутрішнього потенціалу, створення нових робочих місць, покращення зайнятості населення, створення умов для повернення на батьківщину трудових мігрантів» [8].

У Стратегії запроваджено нові підходи до державної регіональної політики у новому плановому періоді, а саме: «перехід до територіально спрямованої політики розвитку на основі стимулювання використання власного потенціалу територій, надання підтримки окремим територіям, що характеризуються особливими проблемами соціально-економічного розвитку, високим історико-культурним потенціалом, екологічними умовами та потребами охорони навколишнього природного середовища» [8].

Рис. 3.2. Стратегічно-орієнтована модель сталого розвитку регіону [21]

У Стратегії визначено такі типи територій, що потребують особливої уваги з боку держави та застосування спеціальних механізмів та інструментів стимулювання їх розвитку:

- «агломерації» - територіальні скупчення населених пунктів (насамперед міст), що формують цілісні суспільно-територіальні утворення з чисельністю населення понад 500 тис. осіб.
- великі міста - міста з чисельністю населення від 100 тис. осіб і більше;
- середні міста - міста з чисельністю населення від 50 до 100 тис. осіб;
- малі міста - міста з чисельністю населення до 50 тис. осіб;
- монофункціональні міста - міста, розвиток яких пов'язаний з реалізацією однієї виробничої функції
- сільські території у несприятливих умовах - територіальні громади, що одночасно мають такі характеристики, як щільність сільського населення нижча 15 осіб на кв. км, відстань до найближчих міст з населенням більше 50 тис. осіб понад 30 хвилин

на автомобілі (орієнтовно 40 км автомобільними дорогами з твердим покриттям), чисельність населення скоротилася у період 2008-2018 років більш як на 30%;

- гірські території Українських Карпат - територіальні громади, які розташовані у гірській місцевості і до складу яких входить щонайменше один населений пункт, якому надано статус гірського відповідно до Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні»;
- макрорегіон «Азов-Чорне море» - частина території України, яка прилягає до морського узбережжя або узбережжя морських заток і лиманів у межах 30-кілометрової доступності;
- зони впливу міжнародних транспортних коридорів - частина території України в межах 15-кілометрової доступності до міжнародних автомобільних доріг загального користування державного значення;
- прикордонні регіони - регіони, які безпосередньо прилягають до державного кордону;
- прикордонні території у несприятливих умовах - територіальні громади, розташовані біля кордону з державами, відносини з якими передбачають додатковий рівень безпеки державного кордону, обмеження руху товарів та людей, що стримує розвиток місцевої економіки та залучення інвестицій (Російська Федерація, Придністров'я Республіки Молдова) в межах 30-кілометрової доступності, або лінії розмежування відповідно до Закону України «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції»;
- тимчасово окуповані території України - частини території України, тимчасово окуповані внаслідок збройної агресії Російської Федерації, в межах яких відповідно до Законів України «Про особливості державної політики із забезпечення

державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» та «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», збройні формування Російської Федерації та окупаційна адміністрація Російської Федерації встановили та здійснюють загальний контроль;

- природоохоронні території та об'єкти - території та об'єкти природно-заповідного фонду, їх функціональні та охоронні зони, території, зарезервовані з метою наступного заповідання, території та об'єкти екомережі, території Смарагдової мережі, водно-болотні угіддя міжнародного значення, біосферні резервати програми ЮНЕСКО «Людина і біосфера», об'єкти всесвітньої спадщини ЮНЕСКО відповідно до Закону України «Про національну інфраструктуру геопросторових даних» [8]

У розділі «Регіональна політика до 2027 р.» зазначеною, що «стратегічною метою державної регіональної політики до 2027 року є розвиток та єдність, орієнтовані на людину - гідне життя в згуртованій, децентралізованій, конкурентоспроможній і демократичній Україні, забезпечення ефективного використання внутрішнього потенціалу територій та їх спеціалізації для досягнення сталого розвитку країни, що створює умови для підвищення рівня добробуту та доходів громадян під час досягнення згуртованості в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному та просторовому вимірах» [8].

Також у документі визначено три стратегічні цілі регіональної політики нашої держави до 2027 р.:

- «формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах.
- підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів.
- розбудова ефективного багаторівневого врядування» [8].

Окремий розділ документу присвячено органам, що забезпечують реалізацію Стратегії. Такими органами визначено «міністерства, інші центральні органи виконавчої влади; Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські ради; Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації; міські, селищні, сільські ради; всеукраїнські асоціації органів місцевого самоврядування; громадські об'єднання, юридичні та фізичні особи, що беруть участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної регіональної політики»[8]. Загальна координаційна робота, щодо реалізації цієї Стратегії регіонального розвитку покладено на Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку.

До реалізації державної регіональної політики розвитку можуть бути залучені наукові установи і відповідні проекти міжнародної технічної допомоги. У документі зазначається, що «реалізація цієї Стратегії здійснюється на основі партнерства, координації та узгодження діяльності всіх органів, що забезпечують її реалізацію».

За підтримки ПРООН у 2018 р. проведено дослідження, за яким підготовлено звіт «Вимірювання досягнення Цілей сталого розвитку регіонами України: вибір індикаторів та визначення базових рівнів». У його ході проаналізовано кожен область України у розрізі рівнів індикаторів Цілей сталого розвитку та запропоновані пріоритетні напрями розвитку регіонів [43].

Отже, формування Регіональної стратегії України і стратегій окремих її територій суттєво наблизило регіональну політику виконання до досягнення ЦСР на регіональному рівні і сприяло врахуванню можливостей і потреб всіх українських регіонів .

3.3. Основні аспекти переходу до сталого розвитку Чернівецької області

Стратегія розвитку Чернівецької області на період до 2027 р. розроблена робочою групою, яка затверджена розпорядженням облдержадміністрації від

24 квітня 2019 р. №409-р. Головним розробником Стратегії та Плану заходів з її реалізації було визначено Департамент регіонального розвитку ЧОДА.

Мета Стратегії - просторове планування, підвищення конкурентоспроможності регіону, розвиток потенціалу гірських територій і людського капіталу, створення комфортних та безпечних умов проживання [46].

Стратегія визначає «4 основних стратегічні цілі, що є підґрунтям ефективного розвитку області: – підвищення конкурентоспроможності регіону шляхом сталого розвитку сільського господарства, переробної промисловості та туризму; – просторове планування та розвиток інфраструктури області; – створення комфортних та безпечних умов проживання на території Чернівецької області; – розвиток людського капіталу, як основа соціально-економічного зростання [46].

Зауважимо, що Чернівецька область разом із Закарпатською, Івано-Франківською та Львівською входить до складу Карпатського регіону.

На його території статус гірських мають 715 населених пунктів, з яких у Чернівецькій області – 64 або 9% від загальної кількості. Це населені пункти колишніх Путильського району (51), Вижницького (11) району, Сторожинецького (2), де проживає 42,5 тис. осіб, що становить 4,7% населення області. Загальна площа цих населених пунктів складає 1304,8 кв. км, що становить 16,1% всієї території області [46, с.11].

Проект «Сталий розвиток Українських Карпат» впроваджувався Українською асоціацією районних та обласних рад в рамках діяльності Ресурсного центру зі сталого місцевого розвитку у партнерстві з Посольством Республіки Польща та Мінрегіоном. У ході проекту передбачалося проведення 5 круглих столів у кожній з областей і у Києві підсумковий круглий стіл, де презентували проект Державної програми розвитку регіону Українських Карпат на 2020-2022 рр. Проект Державної програми розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 роки розробляє Мінрегіон, відповідно до Указу Президента від 22 липня 2019 р. № 543 «Про розвиток регіону українських Карпат» [49].

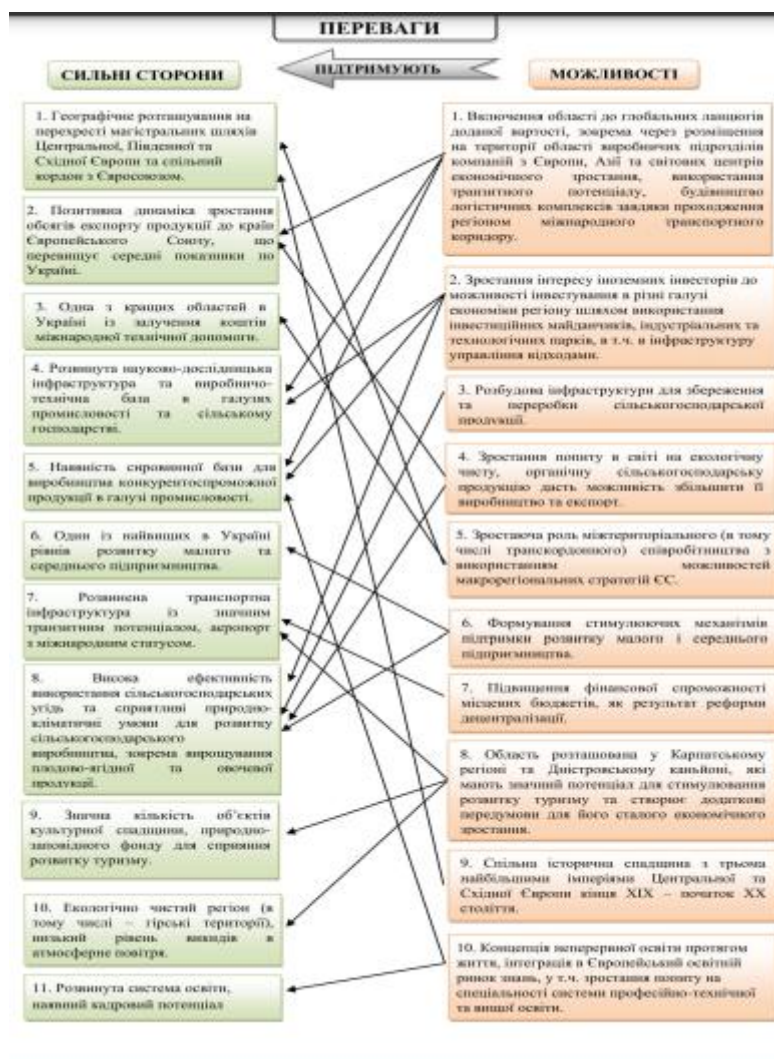
У Стратегії Чернівецької області важливим елементом є SWOT-матриця. У ній розкрито взаємозв'язки між «внутрішніми» (сильні та слабкі сторони) та «зовнішніми» (можливості та загрози) факторами, що дає можливість сформулювати порівняльні переваги, виклики і ризики, які є основою для формулювання стратегічних та операційних цілей розвитку області. Якщо сильна сторона підкріплюється можливістю, а загроза не нівелює цю сильну сторону, то така сильна сторона є найбільш важливою для області [46].

«Стратегія розвитку Чернівецької області» і «План дій» затверджена рішенням 36-ої сесії обласної ради VII скликання у 2020 р. і реалізовується у 2-а етапи. через відповідні Плани заходів. У ній визначено 4 стратегічні цілі, 11 операційних цілей та 39 завдань [46].

Чернівецька область впродовж декількох наступних років планувала реалізувати 56 проектів розвитку гірських населених пунктів загальною вартістю 950 млн грн, в т. ч. за рахунок Державної програми розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 рр.

Табл. 3.3.

SWOT-матриця Чернівецької області

У Чернівецькій області визначили 4 пріоритети розвитку гірських територій Чернівецької області, які будуть відображені у проектах поданих до Державної програми розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 рр.:

1. Розвиток транспортної та дорожньої інфраструктури.
2. Розвиток та підтримка підприємництва.
3. Збереження довкілля.
4. Розвиток туризму [56].

У «Концепції розвитку гірських територій українських Карпат» визначено основні причини виникнення проблем у розвитку гірських

територій, а саме причини погіршення їх соціально-економічного та екологічного стану. Вони, згідно Концепції, є наступні:

«відсутність послідовної державної політики, спрямованої на комплексний розвиток гірських територій та задоволення потреб громадян, які на них проживають;

відсутність інтегрованої схеми планування гірських територій Карпат, пов'язаної з реалізацією положень Генеральної схеми планування території України, схем планування території Львівської, Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей;

нерозвиненість транспортних мереж, соціальної, енергетичної та телекомунікаційної інфраструктури;

низький рівень використання рекреаційного, туристичного та людського потенціалу для економічного розвитку регіону;

часті повені та зсуви ґрунтів, які спричиняють руйнування транспортної та інженерної інфраструктури, а також створюють ризик для сільськогосподарської діяльності, що призводить до зниження рівня доходів населення та зростання рівня бідності;

нерівномірність забезпечення центрами первинної медичної (медико-санітарної) допомоги, низький рівень якості та доступності первинної медичної допомоги;

обмеженість ресурсів місцевих бюджетів у зв'язку з низьким рівнем підприємницької ініціативи та поширенням практики реєстрації суб'єктів господарювання не за місцем провадження господарської діяльності;

низький рівень внутрішніх та зовнішніх інвестицій в розвиток гірських територій;

недостатність та неефективне здійснення природоохоронних заходів;

ведення лісового господарства з переважним здійсненням суцільно-лісосічних рубок та обмеженим застосуванням природо-зберігаючих лісових технологій;

низький рівень інформаційно-просвітницької діяльності, спрямованої на створення позитивного іміджу гірських територій України» [6]. Для розвитку та підтримки підприємництва у Чернівецькій області планувалося надати фінансову підтримку близько 200 суб'єктам підприємницької діяльності і реалізувати 2 проекти: один з будівництва ліній з заготівлі та переробки екологічно чистої м'ясо-молочної продукції, а інший з створення кооперативів з заготівлі лісових ягід, грибів, лікарських рослин [56]. Крім того, область має три проекти зі створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

М. Андрюк, голова Вижницької районної ради, зазначає, що «який бізнес піде до нас в Карпати, якщо бізнесмену потрібно платити додатково 25%. Дійшло до того, що підприємства в горах змінюють юридичну адресу, щоб не платити більше. Треба змінювати це на державному рівні, щоб бізнес був зацікавлений розвиватися в гірських територіях» [7].

У 2022 р. у Чернівецькій області передбачалась реалізація 180-и проектів на суму 4,5 мільярдів грн. Втім, через повномасштабне вторгнення РФ до України і запровадження воєнного стану, виконання окремих проектів було тимчасово призупинено. Було реалізовано всього 67 проектів вартістю 507,7 млн гривень, що становить 36,6 % від загальної кількості [7].

Так, у рамках Програми підвищення конкурентно-спроможності регіону шляхом сталого розвитку сільського господарства, переробної промисловості та туризму виконано 20 проектів на суму 49 млн. грн., а згідно до «Програми просторового планування та розвитку інфраструктури» - 8 проектів вартістю 165,3 млн. грн. Також 4 проекти на суму 36 млн. грн. виконано у рамках «Програми створення комфортних та безпечних умов проживання на території Чернівецької області». 35 проектів на суму 257,4 млн. гривень виконано у рамках Програми «Розвиток людського капіталу, як основа соціально-економічного зростання» [7].

Чернівецька область є учасницею проекту «Сталий розвиток сільських районів Чернівецької та Одеської областей», який покликаний покращити благополуччя найбільш малозабезпеченого населення двох областей України

(Чернівецької та Одеської) та підвищенню в них рівня життя. У Проекті використовується методика проекту ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», де основна роль відводиться місцевим активістам, які згуртовують громаду задля спільного планування та впровадження громадських ініціатив. Основні цілі проекту визначені як а) зміцнення потенціалу місцевих громад, місцевої влади та університетів у впровадженні ініціатив для розвитку громади, врядуванні на основі широкої участі громади та наданні соціально-адміністративних послуг; б) підтримка розвитку малих фермерських та нефермерських бізнесів у сільських та приміських районах [45].

До участі у проекті було обрано 7 районів у Чернівецькій та 6 районів у Одеській області (і по-одному резервному району у кожній області).

У Чернівецькій області до основної квоти обрано Вижницька ОТГ, Берегомецька сільська рада, Котелівська сільська рада, Маршинецька сільська рада, Красноільська ОТГ, Великокучурівська ОТГ, Хряцьківська сільська рада, Суховерхівська сільська рада, Мошанецька сільська рада, а резервна квота Киселицька сільська рада, Рукшинська ОТГ, Хрещатицька сільська рада. Для участі у малих ініціативах економічного розвитку (створення кооперативів) було обрано Глибоцька ОТГ (основна квота) і Купська сільська рада (резервна) [45]. Партнером і донором проекту є Австрійське агентство з розвитку. Як результат, біля 71 000 осіб (з них 53% – жінки) у сільській місцевості Одеської та Чернівецької областей покращили свої умови життя завдяки громадським ініціативам за підтримки ПРООН у сфері сталого розвитку (аграрний і не аграрний бізнес, покращення соціальної інфраструктури). Це стало прикладом для інших громад, які запустили власні ініціативи для розвитку (наприклад, щорічне прибирання берегів річки, конкурс дій для покращення села, місцевий бюджет участі та ще дві бізнес-ініціативи [26].

Отже, досвід Чернівецької області у реалізації проектів показує, що при розробленні та впровадженні місцевої політики необхідно враховувати ЦСР.

А також активно залучати громадськість та приватний сектор до забезпечення сталого розвитку території. Разом з тим повномасштабне вторгнення РФ на нашу територію негативно позначилося на досягненні ЦСР Україною через масштабне скорочення програм і проектів у регіонах.

Особливо вплив війни відчутно на досягненні Україною Цілі 1 – це подолання бідності. Повномасштабна агресія РФ призвела до того, що мільйони українців втратили житло, роботу, родини і змушені покинути зруйновані міста і села. На цьому фоні відбулося скорочення робочих місць, падіння рівня заробітної плати і соціальних виплат. Також складно досягти Ціль 12 – «відповідальне споживання та виробництво». Тут є негативні зміни через спричинену РФ енергетичну кризу і руйнацію підприємств. Досягнення Цілі 16 - «мир, справедливість та сильні інститути» також ускладнена продовженням війни Росії проти України, і це впливає на її досягнення й на глобальному рівні.

ВИСНОВКИ

1. В результаті аналізу теоретико-методологічних підходів, наукової літератури та міжнародного та українського законодавства можна зробити висновок, про те, що політика щодо сталого розвитку формується в Україні з часів здобуття незалежності.

2. Вивчення зарубіжного досвіду, зокрема країн ЄС показало, що важливою є розробка і прийняття стратегічних документів, які б визначали заходи з реалізації принципу сталого розвитку, а також організація і координація діяльності всіх органів влади у цьому напрямку. Досягнення Цілей сталого розвитку на сьогодні є важливою складовою національної політики всіх розвинених країн. За Індексом сталості суспільства, який є комбінованим показником, що вимірює досягнення країн світу та окремих регіонів з точки зору сталості суспільного розвитку саме країни європейського континенту складають першу десятку. Країни ЄС мають найбільший досвід розробки та впровадження Стратегій сталого розвитку. За останні роки сталися відчутні і зміни у підході до їх наповнення і адаптації до Цілей сталого розвитку. Якщо перші Стратегії сталого розвитку країн ЄС основну увагу приділяли проблемам охорони довкілля, то зараз в них рівномірно представлені усі три складові сталого розвитку (економічна, соціальна, екологічна). Прикладом ефективної політики ЄС щодо ЦСР є Стратегія «Європа – 2020», де країна ЄС взяли зобов'язання досягти цілі «клімат-енергія 20/20/20». Це означає, що ЄС у порівнянні з 1990 р. мав зменшити викиди парникових газів (CO₂) на 20%, збільшити енергоефективність по ЄС на 20 % і отримувати 20 % усієї спожитої енергії з відновлюваних джерел. Аналіз результатів виконання Стратегії показує, що ЄС досяг таких показників або по деяких індикаторах наближається до їх досягнення.

3. Аналіз проблеми адаптації Цілей сталого розвитку до українських реалій показав, що Цілі сталого розвитку імплементовані тільки до незначної частини державних стратегічних документів і Законів України, що переважно

сталося через їх ухваленням до визначення Цілей та відсутністю подальшого адаптації законодавства України і внесення змін. Крім того, термін дії більшості державних стратегій обмежується 2020–2027 рр. і вони не оновлені до Стратегії України 2030. На сьогодні в Україні ще не сформовано чіткі механізми регулювання економіки на засадах ЦСР. Це стосується впливу на запровадження екологічно безпечних, енергозберігаючих та ресурсозберігаючих технологій, раціонального природокористування та охорони природи, соціальних проблем. Позначається і відсутність державної організаційної структури (спеціального Агентства з адаптації ЦСР), яка б керувала розвитком сталої економіки, а численні розроблені стратегії, особливо в регіонах, дуже часто мають декларативний характер.

Фактична адаптація ЦСР для України розпочалася у 2003 р., коли зроблено зміни у підходах до планування та моніторингу стану і розвитку українського суспільства. Підготовка перших звітів на національному рівні про досягнення ЦСР розпочата з 2015 р. До 2016 р. процес визначення завдань ЦСР відбувався за чотирма основними напрямками: справедливий соціальний розвиток; стале економічне зростання та зайнятість; ефективне управління; екологічна рівновага та розбудова стійкості.

У підсумковому документі Саміту ООН зі сталого розвитку 2015 р. «Перетворення нашого світу: порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року» визначено 17 Цілей Сталого Розвитку та 169 завдань. В Україні було проведено низку консультацій за участі експертів, урядовців і представників ГО, де кожна глобальна ціль була розглянута з урахуванням специфіки національного розвитку і визначено 86 завдань національного розвитку, а також індикатори для їх моніторингу, що відображено в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна».

Відповідно до загальнонаціональної Стратегії розроблялися регіональні стратегії. У ході процесу децентралізації усіма регіонами за участі громадськості затверджено і впроваджуються регіональні стратегії розвитку. Наявність таких стратегій та планів заходів з їх реалізації стала умовою для

отримання регіонами коштів із державного фонду регіонального розвитку і міжнародних проектів, зокрема за підтримки ООН та інших міжнародних організацій.

Розробка Стратегії Чернівецької області до 2027 р. свого часу стала важливим інструментом для розвитку партнерства між ЧОДА, обласною радою, районними державними адміністраціями, міськими та районними радами, об'єднаними територіальними громадами, вищими навчальними закладами, бізнесом та ГО. При її підготовці було враховано просторове планування, підвищення конкуренто-спроможності регіону, розвиток потенціалу гірських територій і людського капіталу, створення комфортних та безпечних умов проживання. У Стратегії визначено чотири основні цілі:

– підвищення конкурентоспроможності Чернівецької області шляхом сталого розвитку сільського господарства, переробної промисловості та туризму;

- розвиток інфраструктури регіону;

– створення комфортних та безпечних умов проживання;

– розвиток людського капіталу як основа соціально-економічного зростання.

Важлива увагу в Стратегії також приділено сталому розвитку сільських і гірських місцевостей Чернівецької області. Чернівецька область, разом із Закарпатською, Івано-Франківською та Львівською, входить до складу Карпатського регіону, де є можливість реалізації спільних проектів. Так, Чернівецька область планувала реалізувати 56 проектів розвитку гірських населених пунктів загальною вартістю 950 млн грн, в т. ч. за рахунок Державної програми розвитку регіону українських Карпат на 2020-2022 рр. Зазначимо, що реалізовано тільки частину проектів, а частина призупинена через агресію РФ.

Верховна Рада і Кабінет міністрів, всі органи влади України, з огляду на виконання Угоди про асоціацію з ЄС і перспективи нашого вступу, мають активніше працювати над адаптацією ЦСР. Частина законів, які прийняті у

90-ті роки, не є законами прямої дії, і їх норми носять декларативний або відсильний характер. Особливо це стосується законодавства про екологію і ефективного використання енергетичних ресурсів. Для ефективного державного управління та контролю у досягненні ЦСР необхідні як зміни у законодавстві, так і неухильне його дотримання.

Отже, досягнення Цілей сталого розвитку Україною можливе за умови успішного розвитку всіх регіонів, а це досягається завдяки ефективному управлінню через партнерство влади, бізнесу і суспільства. Важливими для досягнення ЦСР є перемога України у війні, встановлення миру та відбудова, бо агресія РФ є тим основним фактором, який поставив під загрозу досягнення всіх встановлених цілей до 2030 р., тому саме мир в Україні і є ключовим для досягнення ЦСР у глобальному масштабі.